

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Victor Margueritte: Garsonka.
Přijetí francouzského románu v českém prostředí**

Lenka Šreinová

**Bakalářská práce
2010**

Obsah

Úvodem	1
1. Literární prostředí ve Francii konce 19. století	4
Doteky inspirace	5
Doteky ženy	5
Doteky naturalismu	7
1.1 Autoři Paul a Victor	8
1.2 Victor a jeho vlastní cesta	12
2. Vydání La Garçonne ve Francii a následný skandál	15
2.1 La Garçonne	15
Obsah románu	16
2.2 Zbytek trilogie La Femme en chemin: Le Compagnon, Le Couple	20
2.3. Francouzský ohlas: popularita i zavržení	21
3. La Garçonne v češtině	23
3.1 Společnost francouzská	23
Český vztah ke francouzským vlivům	24
České povědomí o Marguerittech	27
3.2 Český překlad	35
Český překladatel	35
3.3 Francouzský skandál v českém tisku	37
3.4. Ohlas českého vydání Garsonky	39
3.4.1 Ohlasy v časopisech	39
3.4.2 Ohlasy v denním tisku	41
Upoutávky	43
Reakce na konfiskaci	45
Delší články	48
Jiné způsoby reflexe	52
Závěrem	54
Závěr	56
Seznam literatury a pramenů	58
Resumé	61

Úvodem

Práce se zabývá přijetím kontroverzní knihy *La Garçonne* francouzského spisovatele a „váženého člověka“ Victora Margueritta v českém literárně kritickém prostředí. Román o dívce, která se vzepře společenským a mravním konvencím, byl vydán v roce 1922 ve Francii a o rok později v Československu jako *Garsonka*. Na základě ohlasů v českém pravidelném tisku jsem zjišťovala, jak byla přijata českou veřejností.

Ve Francii se po vydání románu zvedla vlna odporu, stejně tak v Československu se kriticky vyjádřila některá periodika, literární osobnosti a cenzura. Sledovala jsem zprávy v denících, recenze a polemiky, které v tisku vydání *Garsonky* reflektovaly nebo se vymezovaly vůči již zveřejněným ohlasům. Sama jsem se nepokoušela kriticky analyzovat dílo Victora Margueritta, v první řadě mi šlo o zachycení reakcí v dobovém kontextu. Skrze tyto poznatky jsem se přiblížila pochopení tehdejší společnosti a mohla jsem vytvářet konkrétní kulturně historický obraz tehdejší společnosti a jejího postoje k tomuto dílu.

Téma jsem zvolila kvůli svému zájmu o knihu a o rozruch, který vyvolala. Chtěla jsem zkoumat na tomto jednom příkladu myšlení a přístupy české kritiky a vztah mezi francouzským a československým kulturně literárním prostředím. Sledovala jsem, jak recenzenti ke knize přistupovali, a jak se jí a jejímu autorovi snažili porozumět. Snažila jsem se pochopit vydání práce v celkovém kontextu doby.

Co se týče odborné literatury, pracovala jsem s několika kvalitními souhrnnými pracemi. O životě a práci Victora Margueritta byla vydaná pouze jedna, zato obsáhlá a kvalitní, monografie *La Vie scandaleuse de l'auteur de La Garçonne* od Patricka de Villepina. Zachycuje život spisovatele od narození po smrt, sleduje zlomové události, jeho osobní vývoj, který staví do souvislostí s proměnami v díle.

S touto i mnoha jinými publikacemi francouzské provenience, zabývajícími se realistickou a naturalistickou literaturou a literaturou na konci 19. století, jsem mohla pracovat v rámci studijního pobytu na Univerzitě v Montpellier v délce jednoho semestru, který mi byl umožněn díky programu Erasmus.

Pro české prostředí jsem používala publikace, které vycházejí z pozorování vztahů mezi francouzskou a českou kulturní společností. Významnou knihou, která mi pomohla k pochopení problematiky, byla kniha *Frankofilství a česká identita: 1848-1914* od Stéphana Reznikowa.

Pro třídění bibliografických informací mi posloužila velká souborná práce *Dějiny*

francouzské literatury 19. a 20. století Jana Otokara Fischera, respektive její druhý díl.

Pracovala jsem také s archivními prameny Památníku národního písemnictví, ve kterém jsem v několika osobních fondech našla uloženou korespondenci překladatele díla do češtiny, Jaroslava Nevole.

Další prameny, které jsem použila, jsou přímo literární díla bratrů Marguerittů.

Největší část pramenné základny tvoří dobová periodika První republiky, přičemž prvorepublikový tisk je z následujících důvodů různorodý: Každá z vládních stran vydávala svůj deník, různé literární skupiny vydávaly po jistou dobu svůj časopis. Setkáváme se s periodiky regionálně, genderově a zájmově orientovanými.

Musím ještě poznamenat, že dispozici jsem měla některé z výše jmenovaných zdrojů, zejména potom dobová periodika, v omezené dostupnosti. Většina pramenů je volně k dispozici, v digitální formě nebo na mikrofilmech. Ale vzhledem k tomu, že například denní tisk byl skenován s velkým časovým odstupem od svého vydání, bývá často nekompletní nebo má sníženou čitelnost. U některých periodik proto k digitalizaci nedošlo, ta jsou trvale poškozená.

Téma přijetí Garsonky v českém prostředí nebylo dosud nijak zpracováno, a ani přijetí jiné knihy podobného charakteru.

V první kapitole jsem přiblížila dobu, ve které se formovala literární osobnost Victora Margueritta. Jeho dětství, inspirace a ideály během jeho dospívání. Pokračovala jsem obdobím spolupráce s bratrem a dobou, kdy se osamostatnil a začal tvořit své vlastní dílo, tedy celou předválečnou tvorbu a první poválečná díla. Neopomenula jsem ani okolnosti světových dějin.

Ve druhé kapitole pojednávám konkrétně o knize *La Garçonne*. Popisovala jsem, v čem se odlišuje od předchozích Victorových děl, identifikovala jsem problematické pasáže a snažila jsem se najít v textu konkrétní místa a myšlenky, které vyvolaly vlnu nevole. Hledala jsem zde důvod, proč zrovna tento román způsobil takový ohlas a zájem cenzury. V čem a čím byl tolik kontroverzní a jiný od ostatních, které v dané době vycházely nebo vyšly předtím, přičemž měly podobné ladění. V souvislosti s tím bylo nutné detailně přiblížit obsah románu a snažila jsem se interpretovat i myšlenku autora a odhalit jeho spisovatelský záměr. Rovněž se ve druhé kapitole zabývám tím, jaký měl román ohlas ve Francii, k čemu byl přirovnáván a jaké mělo jeho vydání důsledky pro autora.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala českému zájmu a pohledu. Chtěla jsem, v návaznosti na druhou kapitolu, nastínit francouzské reálie, ve kterých román vyšel, a především jak se od těchto odlišovalo prostředí české. Jestli už existovaly kulturní vazby mezi

oběma státy, a jaký byl mezi Francií a Československem vztah.

Na příkladu recenzí v tisku vyvozují, jakou měl Victor Margueritte, popřípadě oba bratři Marguerittové, popularitu u českých kritiků. Jak moc byly jejich knihy překládány a jak populární byla jejich přeložená díla. Tedy jak byli autoři přijímáni předtím, než se do českého prostředí dostala *Garsonka*.

Část třetí kapitoly jsem věnovala Jarkovi Nevole, který dílo do češtiny převedl. Pokusila jsem se jeho postavu a překlad, na základě pramenných útržků, začlenit jako významný prvek do své práce.

Ve zbytku této kapitoly přímo zohledňuji jednotlivé reflexe v českém tisku. Vyhledávala a interpretovala jsem novinářské články týkající se románu. Setkávala jsem se nejvíce se zprávami formálními, které informovaly například o konfiskaci, ale i do nich pronikaly postoje žurnalistů. Zachycovala jsem, kdo a jak měl potřebu se k románu vyjadřovat.

Má práce by měla být příspěvkem k česko-francouzským kulturním vztahům. Je to zároveň příspěvek k dějinám mentalit.

V práci jsem používala zejména metodu komparace. Porovnávala jsem rozdíly v tom, jak jednotlivá periodika na knihu reagovala.

1. Literární prostředí ve Francii konce 19. století

V 19. století se setkávají různé názory na funkci literatury a zpracování literárních útvarů. Podobně tomu bylo i dříve, ale v 19. století, respektive v jeho druhé polovině, byla tato tendence velmi silná. Literární pole často připomínalo pole bojové, jen fyzické násilí bylo nahrazeno slovními útoky různého druhu.

Literární produkce se také začíná dotýkat širších vrstev. Důvodem je nárůst gramotnosti, zlevnění papíru, a tedy i výtisků, a z toho plynoucí rozšíření produkce na širší okruh čtenářů. Mízí doby, kdy byla kniha věc vzácná a luxusní. Nárůstem obecnstva se otevírají i možnosti pro autora, který svojí myšlenkou může oslovit větší množství lidí.

V každém historickém období lze najít knihy, které byly v určitém ohledu kritické ke společnosti a jejím neduhům, a 19. století není výjimkou. Dalo by se říci, že v této době kritické tendence vrcholí a terče kritiky jsou různorodé.

Realistická literatura poukazující na společenské poklesky je v jistém smyslu sama nemravná. Ukazuje jevy a píše o věcech, o kterých se tehdy ve „slušné společnosti“ nemluvalo. Pokleslé chování znázorněné v knihách nebylo pro všechny přijatelné. Nejčastějším argumentem proti takovýmto knihám bylo, že by mohly zapříčinit mravní pád doposud nezkažené mládeže, a to hlavně její zranitelnější složky, kterou byly dívky a mladé ženy. Právě jejich mravní pád byl knihami často zachycován.

Dívky a ženy tvořily velkou část literárních konzumentů. Jejich vzdělávání, zejména vyšší vzdělávání městských dívek ve Francii, které se strukturou odlišovalo od chlapeckého, bylo z větší části zaměřené na literaturu.¹ Seznamovalo studentky sice hlavně s literaturou klasickou, ale otevíralo brány k četbě všeobecně.

Pokud bychom srovnávali vzdělávání českých dívek s francouzskými, lze najít mnoho podobností, ale i rozdílů. Vzdělávání českých dívek se stejně jako ve Francii lišilo podle příslušnosti k sociální vrstvě. Dívky, které musely zvyšovat příjmy rodiny, potřebovaly vzdělání praktické. K tomu sloužily industriální, pokračovací a průmyslové školy. Dívky z buržoazních vrstev zase nepočítaly s tím, že by někdy musely vydělávat peníze, a vzdělání jim sloužilo osobnímu rozvoji, aby se později mohly stát kvalitními hospodyněmi, matkami a manželkami. Jejich vzdělání zajišťovaly soukromé instituty a penzionáty. Dívka neměla zbytečně studovat, byla-li materiálně zajištěna rodiči. Kdyby chtěla pracovat, mohla by být nařčena z toho, že zabírá pracovní místo potřebnějším. Kromě toho byly v české společnosti

¹CARRIER-REYNAUD, Brigitte. *Histoire de la religion et de la culture en Europe de 1800 à 1914 en dissertations corrigées*. Paris: 2001. ISBN 2-7298-0812-4. s. 112.

vzdělané ženy podezřelé.²

Doteky inspirace

Druhé polovině 19. století, do které se bratři Marguerittové narodili a v níž dospívali, vévodily tendence realistické a naturalistické. To v nich zanechalo stopy. Ve spisovatelích 19. století měli vzory, s nimiž se porovnávali a vzhlíželi k nim. Romány „marguerittovské“ se zabývají mechanismem společnosti, zejména buržoazní, podobně jako romány „balzacovské“, „zolaovské“ a „flaubertovské“. Shodně si kladou za úkol popsat zákonitosti fungování člověka a společnosti, ačkoli tak činí každý jiným způsobem.

Viktorův starší bratr Paul Margueritte se začal literárně projevat v 80. letech, první společný román obou bratrů vyšel v roce 1894. Je to doba přelomová, již nazýváme obdobím krize románu nebo dobou románu „fin-du-siècle“, tedy konce století. Protichůdné tendence v dílech se častěji střetávají a boje o smysl románu vrcholí. Toto období trvá přibližně do 20. let 20. století. V románu „fin-du-siècle“ nacházejí uplatnění různé prvky: věda, která se stane kořenem sci-fi, spiritualismus, katolicismus, psychologie, lidské interiéry a pátrání po nezemském a nepoznatelném. Realismus a materialismus ztrácí přitažlivost. Došlo k odvrácení se od pozemských statků a příklonu ke světu imaginárnímu a spirituálnímu, náboženskému a fantasknímu nebo utopickému. Zároveň se všelijak mísí staré, ale i nově zkoušené žánry. Ze všech těchto tendencí nakonec vznikne nový román.

V rámci daného tématu je důležité, že od románu psychologického se postupuje k románu „à thèse“. Tento román je francouzským spisovatelem Paulem Bourgetem definován jako psychologický, ve kterém je kladen důraz na určitou hodnotu, specifické je pro něj didaktické hledisko a východisko: „*un roman réaliste qui se signale au lecteur principalement comme preteur d'un enseignement, tendant à démontrer la vérité d'une doctrine politique, philosophique, scientifique ou religieuse.*“³ A tímto směrem se Paul a Victor Margueritte postupně vydávají.

Doteky ženy

Stejně jako ostatní autoři ovlivnění realismem a naturalismem, i Paul a Victor často zobrazují ženy jako hlavní hrdinky.

²BAHENSÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: 2005. ISBN 80-7277-241-4. s. 36 - 38.

³„realistický román, který skrze sebe zprostředkovává čtenáři sdělení ukazující funkčnost politické, filozofické, vědecké nebo náboženské doktríny.“ SULEIMAN, Susan. *Le roman à thèse ou l'autorité fictive*. Paris: 1983. ISBN 2-13-037905-2. s. 14.

Žena má v 19. století v literatuře přeci o něco výraznější roli. Přesouvá se z pozice vedlejší zápletky do hlavní role. Na začátku tohoto století se začaly objevovat romány od žen pro ženy, jejichž autorky místo křestního jména používají titul Mme. Hlavním hrdinkám těchto románů jsou na „cestě ke štěstí“ kladeny překážky v podobě nástrah společnosti spravované muži a uspořádané pro muže. Ženy jsou tu psychologizujícím a autobiografickým stylem zobrazeny jako oběti této společnosti. Nejsou ale tolik rozpolcené, jako je tomu v románech, které dnes označujeme jako romantické. Mimo romantických prvků nacházíme v této „ženské četbě“ ve velké míře i znaky realistické a naturalistické.⁴ Knihy autorek jako Germanie de Staël, Claire de Duras, Marceline Desbordes-Valmore nebo Flora Tristan nebyly překládány do českého jazyka, vyjma spisu Flory Tristan orientovaného na dělnické hnutí v Londýně, jenž byl přeložen v roce 1953. Z témat lze konkrétněji jmenovat nucená a nerovná manželství, rozvody, tyranii, opuštění ženy, nemanželské děti, násilí na ženě a dětech.⁵ Jedná se o podobné náměty jako u románů realistických, naturalistických a „marguerittovských“.

Reakcí na tento román a jeho protiváhou jsou romány „honnête“ nebo „roman de la vertu“. Jsou to opět romány pro ženy, ale psané muži, a důraz je v nich kladen na tradiční hodnoty. Mají sloužit jako nejlepší názorný příklad k tomu, jak má žena zacházet se svou hlavou a se svým tělem. Tyto hlasy často vychází z *Revue des deux Mondes*⁶ a z akademických kruhů. Jejich cílem je zachovat staré a ukotvené řády společnosti.⁷

„Romány realistického ražení“ naopak nahlízejí na ženy z jiných úhlů pohledu. Mohou se zabývat postavením a rolí ženy ve vztahu ke vzdělání, církvi, otci i manželovi. Často se přitom setkáváme s variantou, že láska a peníze nejdou sloučit. Manželství je v tradiční podobě glosováno jako legální prostituce, zejména kvůli své ekonomické podstatě.⁸

Mezi těmito směry – ukázat vzor, nebo ukázat skutečnost – je vždy napětí. Ostatně podobná tendence převládá i dnes. Jedni tvrdí, že mládeži se má poskytnout vzor, a proto se dnes školákům snaží dávat příklad, jiní zase, že je potřeba odrazovat od nebezpečí poklesku pomocí ukázek následků nevhodného jednání. Proto tehdejší autoři vykreslovali v negativním světle dívky, které byly příliš pohlceny idealistickými romány, a proto dnes vodíme žáky k soudu s mladistvými delikventy.

⁴BERTRAND-JENNINGS, Chantal. *Un autre mal du siècle: Le romantisme des romancières 1800 – 1846*. Toulouse: 2005. ISBN 2-85816-783-4. s. 10.

⁵Tamtéž, s. 140.

⁶Revue založená v roce 1829, dnes fungující jako populární sociologický časopis, zaměřující se na různé kultury a společenské struktury. Původně se věnovala hlavně francouzsko-americkému kulturnímu, politickému a ekonomickému prostoru.

⁷COLETTE, Becker; CABANÈS, Jean-Louis. *Le Roman au XIXe siècle: L'explosion du genre*. Paris: 2001. ISBN 2-84291-785-5. s. 19.

⁸Tamtéž, s. 180.

Doteky naturalismu

Naturalisté byli nedogmatickou skupinou uskupenou okolo Émila Zoly, bratrů Goncourtových a dalších, soustředěnou na analýzu mravů. Autoři byli ovlivněni Gustavem Flaubertem, a právě láska k němu byla jedním z jejich pojítek. Pro jejich dílo je společné znázornění skutečnosti a touha překonávat tabu, která se odráží v názorných popisech rozličných poklesků dráždicích společnost.

Co spojuje bratry Marguerittovy s naturalismem? Nezabývají se detailními popisy nepříjemných okamžiků nebo poklesků. Postavy v díle jsou do jisté míry ovlivněny prostředím, ale nikdy se nejedná o vyhocenou determinaci. Rodiny nejsou zasaženy konstantní degradací nebo fyzickými a psychickými nemocemi. Vyhocená závislost na prostředí je nahrazena vazbou mezi příčinou a následkem. Navíc na konci příběhu zpravidla najdeme naději.

Roli, kterou hraje u Marguerittů naturalismus, ale nemůžeme úplně pominout. Například o díle *Une Époque* (1904) se v příručkách lze dočíst, že nese stopy naturalismu, stejně jako ostatní raná díla bratrů. Naturalismus, respektive naturalismus Emila Zoly, byl na druhou stranu to, proti čemu se Paul po několika letech vyhranil.

Emil Zola, který byl považován za objevitele dějů v podvědomí, všechny své postavy podřizoval zákonům psychologie, ale přitom do lidí nahlížel pouze zvenku. Během svého působení si získal řadu příznivců a následovatelů. V polovině 80. let se ale někteří dosavadní žáci začali od Zoly odvracet a družít se spíše s Edmondem Goncourtem. V souvislosti s vydáním Zolovy *La Terre* (1887, česky *Země*) vydalo pět Goncourtových příznivců v deníku *Figaro* nesouhlasný pamflet. Jednalo se o tyto muže: Paul Bonnetain, Lucien Descaves, Gustave Guiches, Paul Margueritte a Joseph Henri Rosny.⁹ *La Terre* pro ně byla vyvrcholením všech Zolových naturalistických tendencí. Aktem se signatáři distancovali od Zoly a vyzývali k tomu i ostatní. F. X. Šalda v jedné ze svých přednášek na tuto záležitost naráží. Říká, že „skupina pěti posavadních žáků Zolových uznala za dobré, protestovati proti brutalismu svého mistra“.¹⁰ V současných literárních příručkách je zdůrazňováno, že k rozporu mezi Zolou a jeho žáky došlo již dříve, a v dané době byli signatáři příznivci Goncourta, nikoli Zoly. Paul Margueritte svého podpisu navíc zanedlouho lítoval.¹¹

To, co mají Marguerittové společné s naturalisty, ale co je také znakem realismu, je

⁹BECKER, Colette. *Lire le réalisme et le naturalisme*. 2. vydání. Paris: 2005. ISBN 2-200-34279-9. s. 74

¹⁰ŠALDA, František X. Problémy lidu a lidovosti v nové tvorbě básnické. In: *Šaldův zápisník*. Ročník 4. 1931-1932. s. 157.

¹¹BECKER, Colette. *Lire le réalisme et le naturalisme*. 2. vydání. Paris: 2005. ISBN 2-200-34279-9. s. 190

tendence zabývat se společenskými neduhy na příkladu městské vrstvy.

1.1 Autoři Paul a Victor

Otec bratrů byl slavný generál Jean Auguste Margueritte (1823 - 1870), který zemřel během prusko-francouzské války v bitvě u Sedanu. Matka Eudoxie byla sestřenicí Stéphane Mallarmého. Svatba proběhla v Alžírsku, kde generál sloužil.

Paul se narodil v roce 1860 a Viktor o šest let později. Dětství oba prožili v Alžírsku na rodinných pozemcích, kde by snad zůstali celý život, kdyby otec v roce 1870 nezemřel. Nedlouho poté zemřel i otec Eudoxie, jež se rozhodla natrvalo přesídlit do Francie s vidinou lepšího vzdělání a budoucnosti svých synů.

Chlapci, kteří byli do té doby zvyklí na volnost a nespoutanost, si na nové prostředí nezvykali lehko. Byli zdivočelí, což se jejich matka snažila mírnit umístěním v penzionátech a ve vojenských školách. Například Paul navštěvoval školu Prytanée national militaire, ale brzy získal nechuť ke všemu vojenskému a chvíli se věnoval studiu práva. To ho také neuspokojilo a studium nahradil administrativní prací ve veřejném sektoru. Volný čas věnoval literárním pokusům.¹²

Victor zase navštěvoval lyceum, avšak nakonec nebyl schopen složit maturitní zkoušku.

Pod vlivem Stéphane Mallarmého, se kterým se chlapci stýkali hlavně během prázdninových pobytů, získávali vztah k literatuře a k divadlu, které také sami amatérsky provozovali.

Zatímco Victor si se Stéphanem Mallarmém vytvořil poměrně pevný důvěrný vztah, Paul si toto znemožnil několika spory, z nichž se jeden týkal i Stéphanovy dcery, do které se Paul zamiloval. Nedlouho poté změnil názor a oženil se s dcerou architekta z Arles.

Tato rýsující se životní kariéra syna nebyla podle představ matky Eudoxie. Nízká pozice na úřadě a nemajetná manželka nevyhovovala jejím nárokům, ale nemohla do věcí příliš zasahovat. Vložila tedy zbytky svých nadějí do Victora.¹³

Victor ale inklinoval, stejně jako Paul, k literatuře. Mallarmé ho naučil zásady tvorby verše a uvedl ho do literárního světa. Viktorovi pak několikrát v časopisech otiskli některou z jeho napsaných básní. V těchto počátcích se jednalo o tvorbu symbolistní a dekadentní.¹⁴ Byly to časy bezstarostné, ale zdánlivá idylka skončila v roce 1885, kdy si Victor uvědomil, že už

¹²VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris:1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 30.

¹³Tamtéž.

¹⁴Tamtéž, s. 41.

není žádaný, a rozhodl se k razantní změně. Chtěl dodělat maturitu, kterou nezvládl o dva roky dříve, a pokusit se o vojenskou kariéru. Jednalo se trochu o očistnou kúru. Victor se chtěl stát novým člověkem.¹⁵ Maturitu už ale nestihl. Rozhodl se, že vstoupí do armády, a brzy podepsal smlouvu na pět let. Nejdřív působil v jednotkách kavalerie Spahis,¹⁶ a po čase se stal poručíkem jízdní pěchoty. Jeho služba probíhala v Alžírsku v Chasseurs d'Afrique. Vojenský život Victora jistou dobu uspokojoval, dočkal se několikerych povýšení, v důsledku čehož si službu v roce 1890 prodloužil na dalších pět let.

Mezitím v roce 1885 vydal Paul svoji první knihu *Tous quatre*. Úřednická práce Paula nenaplňovala, a tak veškerý svůj volný čas věnoval psaní. Ale ani Viktor se psaní nevzdal, a během své vojenské služby si stále zapisoval své nápady. V Africe vznikaly jeho prvotiny: *Sous le soleil* a *Au fil de l'heure*. Druhá zmíněná však vyšla až v roce 1898 za výrazného přispění Zdenky Braunerové. Ta inspirovala Victora k začlenění některých překladů českých a moravských písní. Braunerová je tedy vlastně spoluautorkou sbírky, protože Margueritte překlady už dále neupravoval.¹⁷

Co se týče jeho vojenských schopností, jeho nadřazení do něj nikdy nevkládali přílišné naděje. V hlášeních se ale často objevovaly zmínky o jeho výborné morálce: „...*son sérieux de caractère, sa moralité parfaite*“.¹⁸ Victor sám cítil, že větších úspěchů v armádě nedosáhne. V roce 1896 ukončil svou službu a do armády se vrátil jen na chvíli během první světové války jako důstojník generálního štábu. Nemožnost dalšího rozvoje nebyl jediný důvod, proč se z armády uvolnil. Bylo to i kvůli bratru Paulovi, jemuž manželka značně ztrpčovala život, a jehož zdraví, už tehdy podryté astmatem, se velmi zhoršovalo.

Řešení bylo Victorovi jasné. Přemluvil Paula k rozvodu, který v té době byl sice ve Francii povolený, nikoli však běžný, a už vůbec ne jednoduchý.

Paul měl v roce 1896 za sebou již několik úspěšných děl a těšil se jisté popularitě, takže se o rozvod zajímala i média. Jeho žena byla uznána vinnou z nevěry, ale na soud zapůsobila tak, že ji osvobodil a nařídil, že se manželé musí smířit. Nakonec byl rozchod povolen, ale Paul nedostal děti do péče a musel se smířit s tím, že jejich výchovu nebude mít pod kontrolou tak, jak chtěl. Během celého řízení stál Victor při Paulovi, takže se oba velmi sblížili a spojili i svůj literární potenciál.

¹⁵VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris:1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 48.

¹⁶Jedná se o kavalerie příslušející k francouzské severoafrické armádě „l'Armée d'Afrique“ operující ve francouzských koloniálních oblastech.

¹⁷LENDEROVÁ, Milena. *Zdenka Braunerová*. Praha: 2000. ISBN 80-204-0868-1. s. 91.

¹⁸VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 55.

Paul byl citlivější, ne tak prudký a energický jako Victor. Sice začínal psát v módním naturalistickém stylu, ale dlouho u něj nezůstal. Brzo projevil lítost kvůli manifestu, kterým odsuzoval Zolovo dílo *La Terre*.¹⁹ Byl rozumnější a lépe se kontroloval, zatímco Viktor jednával spontánně. Paulovy příběhy jsou příběhy jedné osoby, jednoho konkrétního jedince, bez snahy začlenit děj do širšího sociálního kontextu. V jeho díle lze rozpoznat drobnokresbu charakterů, jemnost a citění. Viktor byl rázný, méně se zaobíral detaily duševních pochodů a rád vdechoval dílu dramatičnost.

Bratři tvořili společně od Victorova příjezdu z Afriky až do roku 1907, kdy ukončili tehdy již jen symbolickou spolupráci. Napsali spolu celkem 12 románů, 5 sbírek novel a povídek, dvě eseje a tři divadelní hry.²⁰

Pro příklad stylu a tématu Paula Margueritta uvádím stručně některá díla. Z počátku se jednalo o díla s jasnějšími stopami naturalismu. Například díla *Mon Père* (1884), *La Confession posthume* (1886) a *Pascal Géfosse* (1887). Zajímavější pro nás jsou pak následující jako *Jours d'épreuve* (1889) a *La Force des choses* (1891), které jsou už psané z psychologického hlediska. Paul hledá příčiny a následky v sociologických souvislostech a nahlíží do myslí postav.

V knize *Jours d'épreuve* se odehrává příběh Andrého de Mercy a jeho manželky Toinette. André přijde o práci a pár se musí přestěhovat za účelem snížení životních nákladů na venkov. Toinette, která se z počátku nejeví jako příliš charakterní, pobyt na venkově a těžkosti s ním spojené promění v uvědomělou a zodpovědnou ženu. Navíc právě nesnadnost nového života k sobě oba manžele více připoutá. Andrému se nakonec podaří získat farmu v Alžírě, kam se také oba odstěhují za novou budoucností. Paul tedy zachytil vývoj obou partnerů, zejména ale manželky, a dílu celkově vdechl optimistický nádech, naději, která se naplní, když jedinci přijmou své role. Odklon od naturalismu ocenil například Jules Lemaitre, který s nadšením přijal lidskost vztahu zachyceného v díle a stavěl ho do opozice k naturalistům a dekadentům.²¹

Sám Paul dále vydal několik souborů menších útvarů a románů, které jsou psány také ze sociologicko-psychologického úhlu a ve kterých přibývá mravního akcentu, ale jejichž vyznění není tak optimistické. Ve všech je vykreslena atmosféra různých buržoazních prostředí, například salonů, lázní a letních středisek. Román *Ma Grande* (1893), pojednává o profesorovi žijícím se svou sestrou, která se mu stará o domácnost. Oba pravidelně tráví

¹⁹BECKER, Colette. *Lire le réalisme et le naturalisme*. 2. vydání. Paris: 2005. ISBN 2-200-34279-9. s. 74.

²⁰VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 77.

²¹LEMAITRE, Jules. *Les contemporaines*. Paris: 1898. s. 30 – 35.

prázdniny ve Fontainebleau. Tam profesor potká mladou Rusku, do které se zamiluje a vezme si ji. Profesorova sestra však na jeho ženu žárlí a začne manželům znepríjemňovat život. Její žárlivost je chorobná, destruktivní, vedoucí ke smrti.

Paul Margueritte miloval divadlo. Obdobně jako někteří další autoři ho i Paul použil jako prostředí vhodné pro zachycení mravní reality buržoazních vrstev. Za pomoci divadla se dá znázornit přetvářka, umělost a dekor, které byly právě, do jisté míry stereotypně, přisuzovány buržoazní prezentaci. Z divadelního prostředí je pozdější Paulův román *La Flamme* (1909), ve kterém se stane spisovatel divadelních her úspěšným díky herečce, která v nich hraje. Následně se autor rozvede se svojí první ženou a znovu se ožení s herečkou. Ta bohužel trpí chorobnou žárlivostí, ze které se zblázní. Věří, že je pronásledována neviditelnými nadpozemskými bytostmi, pokusí se zabít a manžel se ji rozhodne internovat na klinice.

Ve sbírce novel *La Lanterne magique* (1909) se objevuje několik příběhů se všedními náměty a se zajímavým tvůrčím zpracováním. V *La Bague au doigt* jedna dívka půjčí prsten jiné, ale ta ho potom nemůže sundat z prstu a jejich vztah je touto zdánlivou banalitou nevratně porušen. V *Le Parfum* je mladý advokát na stáži v Alžiru omámen vůněmi města, věcí a žen. Stráví noc s prostitutkou, což způsobí nepřízeň jeho nadřízených.

Společná tvorba bratrů začíná, jak už jsem zmínila, tetralogií *Une Époque* (1904). Jejimi jednotlivými částmi jsou: *Le Désastre: Metz, 1870*; *Les Tronçons du glaive: Défense nationale, 1870-71*; *Les Braves Gens: Épisodes, 1870 -71*; *La Commune: Paris-Versailles, 1871*. Je v ní zachycena válka v roce 1870 a Komuna. V tomto cyklu je popsáno celé válečné trauma a lze poznat velké zkušenosti autorů, které oba nabyli ve vojenské službě. Bratři se staví kriticky k vedení armády i k jejímu uspořádání a vybavení. Uznávají naopak kvalitu armády německé. Dílo dosáhlo úspěchu (200 000 výtisků), protože v době vydání byla Dreyfusovou aférou položena i nová otázka ohledně důležitosti a pozice armády v tehdejší francouzské společnosti. Ani jeden z bratrů se však do aféry a diskuze okolo nezapojil právě kvůli zaneprázdněnosti způsobenou prací na tetralogii.²²

Za nejpovedenější část cyklu, který je značně nevyvážený, se považuje svazek *La Commune*.

Další romány jsou civilní a je v nich zřejmá tendence vyjádřit postoj k ženské otázce. V románu *Zette. Histoire d'une petite fille* (1902) je znázorněno dětství a rituály, kterými dívky procházejí. Zette poznává svět skrze různé náboženské i světské sociální

²²VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 81.

rituály. Rytmus života je objevován prostřednictvím dívčího pohledu.²³

V románu *Les Deux Vies* (1902) už je problematika závažnější. V předmluvě se hovoří o oprávněném úsilí feminismu. Román je obhajobou práva na rozvod. Pojednává o mladé ženě, která žádá o rozvod kvůli nevěře svého manžela. Matku této ženy podvádí manžel celý život, ale ta to poslušně trpí, odmítá totiž rozvod kvůli svému náboženskému přesvědčení. V knize je popisováno soudní líčení, kdy soud žádá o důkazy o nevěře. Nevěrný manžel se prostřednictvím svých známostí dostává do výhodnějšího postavení a nakonec spor vyhraje. Mladá žena se tedy rozhodne utéct se svojí dcerou do zahraničí. Hrdinka *Les Femmes nouvelles* (1899) se rozvede, aby se mohla vdát kvůli skutečnému citu a dílo *L'Autre* (1905) se zabývá následky přiznané nevěry.

1.2 Victor a jeho vlastní cesta

S postupujícím časem Viktora přestalo uspokojovat pouhé psaní a toužil se více společensky angažovat. Pokoušel se o politickou kariéru, když kandidoval do sněmovny za obvod Les Ardennes, o kterém téměř nic nevěděl.²⁴ Tato kandidatura ale nebyla úspěšná a on už se nikdy znovu o podobnou věc nepokusil.

Na literárním poli ovšem několik uznání sklídl. Byl jmenován prezidentem *Société des gens de lettres*²⁵ a ztrácela se potřeba spolupracovat s Paulem. Ten se kvůli svým zdravotním problémům odstěhoval na venkov a tempu svého bratra již nestačil. Společně už téměř nepsali, ale stejně se stále podepisovali pod knihy oba. Při psaní *Prostituée* (1907) se tato tradice rozlomila.

Victor se postupně profiloval do role feministy, socialisty a pacifisty. Na konci 80. let se stal členem *Club de l'art socialiste*, ale kořeny jeho socialistických i feministických tendencí můžeme pozorovat už v jeho rané tvorbě. Ideologickým vrcholem v socialistickém a pacifistickém postoji byla až poválečná léta.

Výše zmíněný román *Prostituée* (1907), který ukončil společnou činnost bratrů, má naturalistický nádech. Vypráví o životě dvou žen, Annette, která je bývalá švadlena, a Rose, bývalé služky. Obě se stanou prostitutkami. Román obsahuje autorovy reflexe manželství, sexuální výchovy, vzdělání a sexuálních služeb. Vykresleny jsou razié policistů, špinavé i luxusní nevěstince a nemoci. Annette a Rose mají společnou příčinu svého neštěstí. Je jím pán

²³HAMON, Philippe – VIBOUD, Alexandrine. *Dictionnaire thématique du roman de mœurs 1850 – 1914*. Paris: 2003. ISBN 2-87854-259-2. s. 33.

²⁴VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 115.

²⁵Asociace spisovatelů založená Victorem Hugem a dalšími roku 1838. Soustředí se na hájení zájmů a práv členů – spisovatelů.

domu, u kterého Rose dříve sloužila, Raol Dumès. Ten obě dívky svedl. Rose s ním otěhotněla a Anette nakazil pohlavní nemocí. Jejich osudy se vyvíjejí jinak. Anette byla chycena při policejním zásahu a v nemocnici vyléčena ze syfilis. Od té doby zasvětil svůj život tomu, aby se pomstila, a stane se luxusní kurtizánou. Naopak Rose se pohybuje v nejnižších kruzích společnosti a její život skončí zastřelením na ulici, když smrtelně zraní policistu. Svůdník obou dívek Raol Dumès zemře na syfilis, přičemž autor detailně popisuje všechny fáze jeho nemoci. Na konec knihy Victor vepsal své návrhy na potřebné vzdělávání v sexuální oblasti. Stejným způsobem jako v *Prostituée* vnáší své reflexe do každého svého díla. Ženská a sociální problematika protínají v různé míře většinu jeho děl.

Za tuto knihu se Victor dostal poprvé k soudu. Ten však nakonec uznal, že se v knize stále ještě jedná o sociální boj a ne o perversi, a navíc, že se soustředí na problém, který ve Francii zasahuje tisíce lidí každý rok.²⁶

Rok po *Prostituée* vydal Victor další knihu *Jeunes filles* (1908). Doufal, že utvrdí jeho dobytou pozici. Ale okolnosti nasvědčují, že spíše znamenala začátek jeho neúspěšného období. Nebyl znovu zvolen prezidentem Société des gens de lettres, ani nenahradil Joris-Karl Huysmans v Goncourtově akademii. Až do roku 1912 se žádné z jeho knih nedostalo významnějšího ohlasu nebo ocenění.

Následovalo dílo *Tailion* (1909), které už bylo jen slabým odvarem dřívějších počinů, a které bylo kritikou hodnoceno jen jako banální historka nevěry.²⁷ Ve stejném duchu se nese ještě *La Rose des ruines* (1913).

S blížící se světovou válkou se mění i pohledy Victora na svět a v románu *Les Frontières du coeur* (1912) si k problematice vztahu muže a ženy přidává ještě mezinárodní aspekt. V tomto případě se jedná o francouzsko-německý pár, Otto a Marthe, který se nakonec rozejde kvůli sporu o Alsasko-Lotrinsko. Kniha byla po delší době vnímána jako vzpruha, zejména kvůli vlasteneckému zanícení a aktuálnosti.

Další knihy, které se dotýkají otázky německého nacionalismu a francouzské armády, jsou pacifisticky zaměřená *La Terre natale* (1917) a *Au bord du gouffre* (1919). Z pozice vojenského velitele Victor zasvěceně kritizuje francouzské vedení konfliktu.

Po válce si začal všimnout nových fenoménů ve společnosti: nejistoty, všeobecné krize, úpadku mravů a hodnot a jiných. Hodně ho znepokojovala uvolněnost pohlavního života některých mladých dívek. Ač bojovník za rovnoprávnost žen a mužů, zdá se, že ho

²⁶VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8.

s. 127

²⁷Tamtéž, s. 132.

„mládenecký“ život dívek šokoval. Věřil, že partnerské svazky mají být založeny na bázi dobrovolnosti, a nemají být omezovány formálními pravidly církve nebo státu. Přílišná volnost a lehkomyšlnost v jednání mladé generace se mu nelíbila. Hledal tedy východisko z této situace. Lék, který by ukázal společnosti, že je možné žít svobodně a přitom mravně. To všechno vrcholí v následující trilogii *La Femme en chemin*, složené z románů *La Garçonne* (1922), *Le Compagnon* (1923) a *Le Couple* (1924). Trilogie, ve které Victor vyjádřil svoji kompletní tezi o tom, jak by měly vypadat lidské vztahy a vůbec snahy lidí na cestě k lepšímu světu.

Victor Margueritte se nezaměřuje příliš na popis osob. Prostředky, které používá, jsou účelné pro vystižení jeho myšlenky nebo poselství. Nedočkáme se v díle žádné světelné hry nebo složité symboliky. Autor se nepouští do přílišných popisů lidí nebo krajín, aby navodil atmosféru nadcházejícího úseku příběhu. Postavy jsou předem určené a jejich charaktery jsou stabilní, kromě oklamaných ženských hrdinek, jejichž pohled na svět se vyvíjí. Konců bez naděje do budoucnosti se od Victora nedočkáme, a to jak v dílech, které napsal s bratrem, tak v pozdější vlastní tvorbě. Ženské hrdinky, které jsou zklamány mužem, rodinou nebo společností, nakonec naleznou svého vyvoleného pravého muže, který je jakoby osvobodí od skepse a beznaděje upřímnou láskou a vírou v ideály.

S postupujícím časem můžeme už z fyzických jevů poznávat, že daná osoba nebude mít pozitivní charakter. To je třeba zřejmé u osob v románu *Le Couple*. Hodní jsou statní a zdraví, zlí jsou vzhledu nezdravého.²⁸

V každém románu je hlavní dějová linie držena autorem-vypravěčem a je doprovázena monology a dialogy postav.

²⁸MARTIN-FUGIER, Anne. *La bourgeoise : femme au temps de Paul Bourget Bourgeoise*. Paris: 2007. ISBN 978-2-01-279351-4. s. 147, 148.

2. Vydání *La Garçonne* a následný skandál

2.1 *La Garçonne*

V úvodním textu jsem se soustředila na literární situaci konce 19. století. Do první světové války setrvali literární autoři v hledání nového románu. Před válkou se s rostoucími obavami z Německa objevovala díla zaměřená proti německému nacionalismu. Zvyšovaly se náklady jednotlivých periodik a rapidně stoupl počet autorů do nich přispívajících i píšících vlastní knihy. Škála názorů, které se v novinách objevovaly, se rozšířila a s ní také druhy tiskovin jednotlivým směrům zasvěcené.²⁹

Ve společnosti nastaly během první světové války i po ní změny. Z válečných vřav se vrátili muži, kteří byli postiženi válečnými útrapami, což jim ztížilo zařazení zpět do společnosti. Do míst, kde byli dříve pouze muži, pronikly ženy, které se po válce jen pomalu vracely zpět ke svým domácnostem. Poválečná společnost byla zasažena všeobecným morálním úpadkem. A to vše viděl i Victor Margueritte. To, co ho pálilo nejvíc, bylo chování mladých dívek. Ty se pod záminkou rovnosti s muži a práva na volnost, která byla doposud tolerována pouze mužům, odmítly podříditi společenským normám. Pětapadesátiletý Victor měl potřebu se k tomu vyjádřit svojí románovou trilogií *La Femme en chemin* skládající se z *La Garçonne* (1922), *Le Compagnon* (1923) a *Le Couple* (1924).

Před válkou sice bojoval za rozvod a práva žen všeobecně, ale v nové společenské situaci nacházel něco nepatřičného. Bojoval přece proto, aby zejména ženy nebyly poutány nedobrovolně uzavřenými svazky, či nežily v dlouhodobě nefunkčních manželstvích. V jeho pojetí pohlavní rovnosti by nedocházelo ve spravedlivé společnosti k nevěře nebo útlaku někoho v páru. Svazky měly být svobodné a dobrovolné, partneři navzájem odevzdaní a věrní. Byl by to dobrovolný morální závazek nevnučený institucemi.

Způsob, jakým svoje přesvědčení vyjádřil v prvním románu *La Garçonne*, způsobil rozruch, skandál a stál ho jeho Légion d'honneur, neboli Řád čestné legie, nejvyšší francouzské státní vyznamenání, jež si vysloužil službou v armádě. V soudním řízení, které proti němu bylo vedeno, byl tento válečný veterán, bojovník za lepší svět a ženská práva, shledán nemorálním. Zdá se, že tuto potupu nesl naopak s klidem a dokonce s pýchou, že se stává jakýmsi mučedníkem kvůli svému postoji. V dopise těm, kteří mu vyznamenání odebrali píše: „*Přenechávám Vám nesmazatelnou směšnost Vašeho skutku. A dávám se opět do práce, důvěřuje v budoucnost, jež přináší nápravu, v plném a hrdém vědomí, že jsem se nikdy neprovinil proti své lidské povinnosti,*

²⁹LEROY, Géraldi – BERTRAND-SABIANI, Julie. *La vie littéraire à la Belle Époque*. Paris: 1998. ISBN 2-13-049507-9. s. 12 -26.

*ani proti své poctivosti spisovatelské.*³⁰

Aféra popularitu románu nesnížila, ba spíše naopak, celá aféra zvyšovala poptávku po něm. Prodaných exemplářů bylo přes 750 000 a román měl i silnou odezvu za hranicemi Francie.

Co bylo na svědectví nové sexuální morálky, která byla údajně natolik rozšířena v první polovině 20. století, skandálního?

Sám název knihy je šikovnou hříčkou. V názvu je použit člen ženského rodu „la“ a dále je spojen výraz „garçon“ (chlapec) s koncovkou ženského rodu „ne“. Tím vzniká doslovně nepřeložitelný výraz, který byl do češtiny doslova přeložen jako Garsonka. Autorovi překladu nezbývalo ani nic jiného, než slovo částečně transliterovat. Slova jako „chlapečka“ nebo „mládenka“ nepřipadají v úvahu a ani „mužatka“ by v tomto případě nevystihla podstatu. Tímto trefným výrazem autor vyjadřuje ženu, jež má ženské fyzické znaky, ale rozhodla se vzdorovat tradičnímu pojetí mravů, které jejímu pohlaví do té doby příslušelo, a vybrala si způsob života mladého muže. Nestřídmý život s večírky, střídáním partnerů a lehkomyšlností. Název nám tedy napovídá, že v příběhu přijde chvíle, kdy hlavní hrdinka přijme roli, která je tolerovaná u muže, ale společensky nevhodná pro ženu. Bude mít práci, bude bydlet sama, atp.

Se slovem garsonka ve významu, v jakém ho používáme dnes, tedy jednopokojový byt, kniha přímo nesouvisí. Tento pojem - byt je v češtině hovorově odvozen od garsoniéra, které je rovněž původem z francouzského jazyka, a sice ze slova „garçonnière“. Toto slovo se navíc ve francouzském jazyce používá ojediněle, přednost dostává synonymní výraz „le studio“.

Obsah románu

Jaká pravidla porušuje hlavní hrdinka, která její okolí a čeho se dopustil autor? Hlavní postavou románu je Monika Lerbier. Na počátku příběhu dvacetiletá slečna připravená na vdávání. Jejím nastávajícím je Lucien Vinegret, budoucí společník Moničina otce. Monika je rozhodnutá věnovat mu svůj život i přenechat mu práva nad svým věnem.

Rodiče Moniky jsou příslušníky vyšší buržoazní vrstvy. Otec je ve finanční tísní, ale vlastní patent na převratný vynález, kterým jsou zemědělská hnojiva na bázi dusíku. Jeho finanční problémy má vyřešit partnerství s Vinegretem, které bude potvrzeno svazkem s Monikou a výplatou vysoké finanční částky. Vztahy otce s rodinou jsou formální, doma se pro své velké pracovní vytížení moc neobjevuje.

Matka se svojí dcerou také zachází spíš jako s vloženým kapitálem. Nemá k ní žádné citové vazby, pokud ano, rozhodně je neukazuje. Nechápe dětské hry, uchyluje se k nespravedlivým trestům. O dceři tvrdí, že je nesnesitelná, zatímco matka sama po večeri chodí tančit do kasina.

Teta Augusta je sestra Moničiny matky a Moničin jediný opravdový vychovatel. Teta

³⁰MARGUERITTE, Victor. *Le Compagnon*. Praha: 1924. s. 17.

strávila s Monikou celé její dětství na venkově a zanechala v ní známky své péče, lásky a zásadovosti. Tento vztah se zdá být příčinou, proč se Monika nestala další buržoazní manželkou, která se poddá svému osudu a bude hrát předem určenou roli, tak jako její matka.

Moničin příběh a jeho proměny jsou doprovázeny třemi muži. První z nich je její snoubenec. Lucien Vinegret sní o tom, že se po svatbě stane společníkem Moničina otce, vlastníka patentu nadějněho vynálezu, a tudíž se nebude muset o nic starat. Také si na nějaký čas plánuje nestýkat se se svou milenkou, modistkou Cléo, se kterou má jedno dítě. Lucienova oficiální nastávající má fungovat jako směnka. Jeho pohnutky jsou tedy hmotné, i když uznává, že Monika je slušná partie.

Druhým mužem je zdánlivý zachránce zklamané Moniky, spisovatel Boisselot. Coby důvěrnému příteli jsou mu svěřena velká tajemství, která ale není schopen později při skutečném vztahu unést, což vede k agresivním výbuchům, psychickému týrání Moniky a k dramatickému rozchodu.

Posledním mužem je již skutečný zachránce Blanchet. V jeho náručí najde Monika klid, novou budoucnost a ztracenou víru.

Na začátku knihy je v několika úsecích nastíněna Moničina životní situace: její výchova, vztahy k rodičům, nespokojenost matky s jejím vzhledem atp. Mezníkem je nemoc, při které jde Monice téměř o život a je nutná následná rekonvalescence na venkově v Hyères u tety Augusty. Na venkově dívka už zůstane. Je umístěna v dívčím penzionátu až do své dospělosti.

Na dalších stránkách si v Hyères Monika osvojí silnou zásadovost a osobně se idylicky bouří proti nespravedlivému sociálnímu řádu. Po návratu do Paříže začne chodit na přednášky z literatury a filozofie na vysoké škole, ale nemluví se o tom, že by chtěla někde své vzdělání uplatnit. Do Moničiných myšlenek jsou promítnuty představy poválečné doby například ohledně postavení ženy v tehdejší společnosti: „*za války jsme se staly všechny hochy*“³¹, nebo sugestivní obraz mužů vracějících se z boje: „*...tyto lidské střepy, vlekoucí se či poskakující o berlách, beznozí na vozíčcích, ubožáci se strašnými ranami ve tváři...*“³² Všude pozoruje úpadek společnosti a například ve chvíli, kdy navštíví s rodiči divadlo, vidí jen žárlivost, závist, perverzi. Prostředí divadla je pro ni pouze jiná forma nevěstince.

Monika má tendence měnit tabu. Nebojí se nahlas mluvit o intimních záležitostech ve společnosti rodiny, což nahání husí kůži její matce. Na oficiální pravidla příliš nedá a se svým snoubencem se dopustí i předmanželského sexu, protože počítá s tím, že už je vše jasné, není tedy potřeba čekat na institucionální prohlášení. Zde se promítá Marguerittův nesouhlas s nutností formálního zásahu vyšší instance do partnerského soužití.

³¹MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha: 1923. s. 53.

³²Tamtéž, s. 42.

Monika vzápětí zjistí, že její milý má další ženu, že slova, kterým bezmezně věřila, byla neupřímná. To předurčí další etapu jejího života. Kvůli zradě a následnému šoku se v Moničině srdci zaplněném ideály správného života a lásky vytvoří velká ubíjející prázdnota, kterou nezná a s níž neumí zacházet. Dochází tedy k radikálnímu řešení, nebo spíše k sérii zoufalých a neuvědomělých kroků, které dokončí její pád. Vyběhne na ulici, svede neznámého muže a své činy ohlásí doma. Dojde k ostré výměně názorů s rodiči, kteří během hádky svými dialogy přibližují uvažování buržoazní společenské vrstvy. Matka považuje i lež za povinnost a pravda podle ní není pro život praktická. Nezáleží jí na tom, co se dělá, ale na tom, co se říká.³³ Pro otce jsou důležité hlavně obchodní zájmy, potřeboval Luciena jako obchodního partnera. Luciena také mrzí ztráta obchodní možnosti dobré partie, ale neváhá hned přemýšlet, jak navázat spolupráci s panem Lerbierem jiným způsobem než rodinnou vazbou. Zbývá jen dodat, že obchod se nakonec opravdu uskuteční, byť za změněných podmínek.

Kromě této vztahové katastrofy ještě zemře na následky dopravní nehody teta Augusta, takže Monika nemá ani ke komu utéct. Na druhou stranu jí to umožní žít z financí, které po tetě podědila. Samostatně a svobodně. Její živností je bytový design, což je podle dobových představ činnost zavánějící neřestí. Novými přáteli se stávají především další umělci a herci.

Začne žít staromládeneckým životem. Zkrátí si vlasy, žije v lesbickém vztahu a pracuje ve svém atelieru, i když práci nepovažuje za velké štěstí, protože tím nikomu nepomáhá. Muže použije a odhodí, jak se jí zachce. Nový smysl životu by dala, když by měla dítě. Vyhlídne si muže s dobrými fyzickými předpoklady a snaží se s ním otěhotnět. To se jí ale vzhledem k jejím fyzickým předpokladům nedaří. Na vině je podle doktora změněný tvar dělohy, který vytváří „*panenské hrdlo*“, kde „*spermatozea sebe lstivější tu ztroskotají. Neprojdou!*“³⁴ Monika je sice ochotna podstoupit sérii lékařských zákroků, ale doktor se časem projeví jako neseriózní, a tak je léčba přerušena. Monika se tedy dále ubíjí nudou, prázdňem, opiem a jinými neřestmi. Dělá věci a chodí na místa, kam „*slušná noha*“ nevkročí. Ačkoli i na těchto místech potkává „*staré známé*“ z vyšších vrstev, z dřívějšího života.

Ona sama je zklamaná, ale její život není ztracený. Oproti tomu život její přítelkyně Aniky z uměleckého prostředí, která je stoupenkyní nihilismu, je tragicky ukončen – zemře na následky svého zhýralého života. Anika sama svůj životní postoj vystihuje otázkou: „*Jak mě mohou chtít odsoudit k životu*“³⁵

Spisovatel Boisselot je muž, který tuto epizodu Moničina života ukončí. Stane se zachráncem, kterému Monika svěří svoji prázdnotu, životní příběh a potom i sebe samu. Jenže

³³MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha: 1923. s. 10.

³⁴Tamtéž, s. 183.

³⁵Tamtéž, s. 220.

Boisselot pod tíhou tajemství začne být podezřívavý a značně agresivní. Navíc mu není vhod přílišná Moničina emancipace. Hlavně to, že pracuje, má své vlastní zájmy, povinnosti a příjmy. Monika narážky nejdřív snáší a myslí si, že si špatné zacházení a křivdy si zaslouží. Ale nakonec od něj odejde, za což se jí Boisselot poté pokusí zastřelit. Z této situace pak vyplyne Moničin poslední vztah. Muž, který vstoupil do dráhy střely Boisselota, je pan Blanchet. Stane se Moničiným přítelem, který jí konečně bude rovnocenným partnerem.

Provokativními prvky příběhu je celé popsání a vykreslení úctyhodné městské společnosti jako pokrytecké a prohnilé. Viktor Margueritte není prvním, kdo se o to pokusil. Ojedinelost románu spočívá v linii, kterou drží hrdinka příběhu, na jejíž straně autor očividně stojí. Nejdřív nechce ztratit svoje zásady, a potom naprosto nevhodně imituje staromládenecký život.

Například v porovnání s Emmou Bovary je zde však situace jiná. Monika sama krok ke svému pádu, na rozdíl od Emmy, neudělala. Netoužila po dobrodružství, sama se nepouštěla na výpravy do nižší společnosti. Ani neklesla, protože by si chtěla zpestřit život nějakým dobrodružstvím nebo nevšedností jako Zolova Renée v příběhu *Curée* (1871–2, česky Kořist). Monika je uvědomělá žena, která se vzpouzí proti řádu ctí a logickou argumentací. Není zdegenerovaná četbou idylických románů jako Emma Bovary, Marie Pinchon z románu *Pot-Bouille* (1882, česky Pod pokličkou) nebo Nana. I když ztratila navenek svou ženskou čest, je její prostituující život následkem její minulosti a cítíme, že ani autor ji sám nesoudí a stojí na její straně.

Stejně jako v předchozích Victorových románech, můžeme i zde rozpoznat základní ideologickou orientaci autora. Opět se soustředí na roli ženy a sociální problematiku, která tu ale stojí spíše druhotně a dokresluje některé situace. Margueritte nechává své názory na spravedlivější společnost vyplouvat na povrch jakoby mimochodem a vkládá je do úst svým postavám. Trochu náhle působí Moničino pomyšlení na „*hlad na Volze, hromadící se u vrat hřbitovů haldy dětských mrtvol, na bídu vybičovanou až v lidožroutství, při této vidině hrůz pustošících národ, jehož bratrská krev tekla po tři léta na společných jatkách.*“³⁶ Tušíme, že spíše levicově orientovaný Victor měl nutkání vpašovat do textu sympatizující myšlenku pro ruský národ.

Po přečtení románu mě hned nenapadlo, proč po všech těch předešlých naturalistických i realistických dílech, jakými byly knihy Zolovy, Flaubertovy a dalších, vyvolal tolik nevole. Lze to vysvětlit tím, že Victor byl z vážené rodiny, s armádní kariérou, který by se neměl snižovat na úroveň takového Zoly, který státní vyznamenání neobdržel a služby v armádě si také příliš neužil. V tomto případě se pětapadesátiletý muž dopustil něčeho, co se od něj při jeho věku, postavení a vážnosti nečekalo.

Victor Margueritte neporušil pravidla morálky tak, jako to udělali naturalističtí autoři velice podrobnými popisy těla nebo skutečným a totálním morálním pádem hlavních hrdinek.

³⁶MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha: 1923. s. 187.

Victor navíc své hrdince dal novou šanci a možnost nápravy svých chyb.

V minulosti se obvinění literátů z prohřešků proti mravnosti a souboje o to, kdo má pravdu, odehrávaly spíše v literárních periodikách než u soudních tribunálů. Skandál okolo vydání *La Garçonne* na literárním poli opravdu nebyl první.

Někteří autoři, jako například Balzac, při vydávání svých děl tušili, že by mohli mít problémy s publikováním některých částí knihy, a tak své texty sledovali i pohledem cenzora, aby upravili místa, která by mohla ohrozit vydání.³⁷ Naopak Flaubert takto nepostupoval a za Madame Bovary se žalobě nevyhnul. Byl souzen za urážku morálky, náboženství a dobrých mravů, ale nakonec byl zproštěn obvinění.³⁸ Obžaloba trvala na tom, že autor ve svých textech ukazuje, a tak jimi i podporuje, ty nejnižší lidské pudy, které by měly být potlačovány a ukrývány. Na jeho stranu se stavěli realisté, kteří hájili vyobrazení odvrácených stránek života spíše než idylickou fikci, protože čtení příliš idylických románů přerušuje kontakt čtenáře s realitou, deformuje jeho mysl, rozum a rozhodně ho nepřipraví na život. Přesně jako se to stalo Emmě Bovary.

2.2 Zbytek trilogie *La Femme en chemin: Le Compagnon, Le Couple*

Pro pochopení celkové koncepce Marguerittovy trilogie přiblížím zbývající dva díly, které vycházely po *La Garçonne* v ročních odstupech.

Hlavní postavou v druhém románu *Le Compagnon* (1923) je Annik Raimbert. Jako sirotka ji adoptovala svobodná paní, stoupenkyně feministické ideologie.

Annik vystuduje práva a ve 24 letech se stane advokátkou. Když ji obtěžuje nadřízený v práci, odejde pracovat k socialistickému kandidátovi, který se jmenuje Amédée Jacquemin. Jemu pomůže vypracovat zákon, který oceňuje roli matky, bez ohledu na to, jestli je její dítě manželské, nebo ne. Zásluhy mateřství jsou zdůrazněny tím, že dítě dostane na prvním místě příjmení matky a na druhém místě jméno otce. Annik sama s kandidátem Jacqueminem otěhotní, ale nevezme si ho a žije s ním sama v dobrovolném neformálním svazku. Vystupuje jako vzor pro svou kampaň, která hlásá, že není nečestného mateřství.

Ve třetí části trilogie *Le Couple* (1924) vystupují děti párů z *La Garçonne* a *Le Compagnon*. Tady už Victor Margueritte nechává pozitivní hrdiny jen vyhrávat a přibližuje nám svoji vizi budoucího světa. Postavy v něm vystupují buď jako kladné nebo jako záporné. Všichni kapitalisté jsou tedy negativní, oškliví a zkažení penězi, socialisté naopak hodní, krásní a zdraví. Rodiče většinou padnou za svoje ideály a jejich děti v jejich započatých dílech pokračují. Ministr Amédée Jacquemin zemře po atentátu. Annik rovněž zemře, a to ve chvíli, kdy se snaží zabránit transportu vojáků do války. Monika se smrtelně nakazí při léčení chudých. Blanchet zůstane naživu,

³⁷COLETTE, Becker; CABANÈS, Jean-Louis. *Le Roman au XIXe siècle: L'explosion du genre*. Paris, 2001. ISBN 2-84291-785-5. s. 189.

³⁸Tamtéž, s. 190.

ale to jeho zásluhy nezmenšuje, protože se bude věnovat výchově další generace jako profesor na Collège de France, což je prestižní francouzská vědecká instituce.

Victor Margueritte dává průchod svým myšlenkám na změnu párového soužití. Manželství chce nahradit volným svazkem a chtíč přirozenou sexualitou. Anniku nechá hlásat, že je potřeba osvěta a mladí mají mít možnost vybrat si partnera sami, protože taková volba je trvanlivá. Touto dobrovolností se zabráni veškeré nevěře, hlásá skrze postavy autor, který za svůj život vystřídal nejméně tři dlouhodobější partnerky.

Margueritte v úvodu dodává: „*Zrození z víry a utrpení svých rodičů dojdou dále nežli oni po cestě, po níž se Žena a Matka ubírají. Není-li výchova tajemství budoucnosti? Nové páry! Dělníci zítřka!*“³⁹

2.3. Francouzský ohlas: popularita i zavržení

Ve francouzském vydání z roku 1926 je mezi předmluvou ke sto padesáti tisícům výtisků a vlastním textem vytištěn otevřený dopis Anatola France. Je adresován rozhodčím soudcům, kteří Victorovi odebrali Légion d'honneur. Jak víme, Victor Margueritte toto čestné ocenění dostal během své služby v armádě. Vlastnil třetí stupeň tohoto ocenění, které se nazývá „Commandateur“ (velitel). Držiteli Řádu byli i jeho otec a děd z matčiny strany. Toto ocenění však mohlo být odebráno, když se držitel dopustil kriminální činnosti nebo poškození dobrého jména Francie. Druhý zmiňovaný důvod byl uplatněn při odebrání Řádu Victorovi. Dílo *La Garçonne* bylo prohlášeno za nemravné a bylo posouzeno jako čin proti cti a proti vlasti. Podle komise mělo Marguerittovo dílo a jeho šíření dalekosáhlé důsledky. Způsobovalo údajně diskreditaci Francie například v Latinské Americe a všude tam, kam se šířilo. Za výrazné podpory Německa totiž mělo být podporováno překládání díla a šíření výtisků do různých částí světa, což znamenalo šíření nežádoucí mravní výpovědi o francouzské ženě všeobecně.⁴⁰

Marguerittova díla se mezi prvními zastal Anatole France. Victora hájí jako muže silné morálky, který pouze znázorňuje příběh společnosti rozvrácené válkou. Navíc ani příběh sám o sobě není pornografický.⁴¹ Hlavní hrdinka nakonec najde naplnění v zájmu morálních hodnot. Anatole France se tímto vyjádřil proti odejmutí vyznamenání autorovi. Jeho dílo přirovnává k takovým, jako byly *Madame Bovary* (1857) nebo *Les Fleurs du mal* (1857, česky Květy zla).⁴²

Dalším dokumentem v knize je prohlášení samotného Victora, který se znovu obhajuje a oznamuje, že na sebe bere veškerou odpovědnost a na román nevidí nic závadného. Brání se proti rozhodnutí a obviňuje komisi z toho, že potírá svobodu slova. Autor naráží i na to, že někteří z těch,

³⁹MARGUERITTE, Victor. Pár. Praha: 1929. s. 9.

⁴⁰VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 207, 208.

⁴¹Toto přirovnání je užito například v lidových novinách referujících o francouzském skandálu. *Lidové noviny*. Ročník 31. Číslo 3. 3. 1. 1923. s. 7.

⁴²MARGUERITTE, Victor. *La garçonne*. Paris: 1926. s. 9.

kdo rozhodovali o odebrání vyznamenání, dotyčný román ani nečetli.⁴³

Knihy vyšla 12. července 1922. Už po jednom týdnu bylo prodáno deset tisíc kusů. Sto padesát tisíc výtisků bylo prodáno v polovině září a v prosinci prodej dosáhl na tři sta tisíc. Nemalou zásluhu na tom měla i častá a vábivá reklama slibující šokující obsah.⁴⁴ Kromě této reklamy popularitě napomáhaly i četné komentáře v periodikách, které ale dílo i autora samotného převážně odsuzovaly.

Knihy se dočkala překladů do několika jazyků a také se rychle objevovaly návrhy na filmové zpracování. Poprvé došlo ke zfilmování adaptace Luciena Richemonda, režisérem byl Armand du Plessy, ale promítání filmu bylo hned zpočátku ve Francii zastaveno. Zato v Belgii se film vysílal a vyvolal protichůdné reakce. Mezi katolickými a levicově orientovanými studenty dokonce docházelo k pouličním šarvátkám.⁴⁵

Jelikož ani Viktor nebyl spokojen s filmovou adaptací, rozhodl se pro vlastní divadelní zpracování. Divadelní hra byla na scénu uvedena v červenci 1926 a na rozdíl od filmu se setkala s velkým úspěchem.

Filmové zpracování pak bylo provedeno ještě dvakrát. V roce 1933 a 1956, kdy už nad nimi cenzura neměla žádnou moc.

⁴³MARGUERITTE, Victor. *La garçonne*. Paris: 1926. s. 11, 12.

⁴⁴VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8. s. 192.

⁴⁵Tamtéž, s. 196.

3. *La Garçonne* v češtině

3.1 Společnost francouzská

Abychom mohli přeložit dílo z jednoho jazyka do druhého, je potřeba vzít v úvahu několik faktorů. Jedním z nich je etnografická a kulturní odlišnost společností. Čím více odlišné jsou, tím je těžší hledat adekvátní výrazy pro překlad slov, které cílový jazyk neobsahuje. A i když společnosti mohou sdílet podobnou kulturu, nemá překladatel vyhráno. Stále se mohou odlišovat úrovní a literární vyspělostí. To překlad opět ztěžuje.⁴⁶

Je náš případ překladu francouzského románu za první republiky spojen také s problémy překonávání kulturních rozdílů? Vyskytují se ještě v této době nějaké výrazné rozdíly mezi danými společnostmi a jejich komunikačními prostředky?

Z Francie vychází kulturní impulzy, které česká strana přejímá a zpracovává. I když je například inspirace uměleckého díla francouzským prostředím nepopíratelná, na české umělecké scéně dochází k transformaci a posunutí celého díla do jiné roviny.

Hlavní rozdíly mezi oběma státy jsou ale zakotveny hlouběji než ve vysokém umění. Odlišnost je způsobena rozdílným historickým vědomím, ze kterého populace získává identitu. Jedná se o dlouhou a slavnou historickou ideu velké Francie, která nebyla nikdy dlouhodobě ponížena, alespoň ne do roku 1940. Prvorepublikový Čech by to mohl interpretovat jako „*Francie měla to štěstí, že nikdy neutrpěla vážných škod a neubíjela se bojem o holou existenci.*“⁴⁷ Oproti Francii tu stojí menší a mladší Československá republika. Na jednu stranu má tradiční odkazy, ze kterých může svoji identitu čerpat, ale nese si také vědomí, že nebyla vždy zcela samostatným a své suverením státem.

Tyto způsoby vnímání ovlivňují mentalitu. Jenže jak v dnešní době přiblížit mentalitu francouzského národa, když jde o natolik rozměrný problém? Jestliže nejsme příznivci kulturních stereotypů, půjde nám to docela těžko. Navenek se zdá Francie jednotná, uvnitř často bobtná nevraživost mezi jednotlivými regiony, a také mezi Paříží, ostatními městy i jejich částmi. Budu tedy počítat hlavně s tím, co je tradičně vnímáno jako Francie. Ušetří se tím mnohé problémy, když se budu držet chápání Francie v následujících oblastech: Paříž a okolí, další velkoměsta jako Dijon a Lyon a populární výletní okrsky francouzské riviéry. Můžeme totiž usuzovat, že tak vnímali Francii i naši předkové, kteří s ní byli v kontaktu. Obdobně zhodnotil i výše citovaný Gustav Winter jako nejvíc francouzskou právě

⁴⁶HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: 2003. ISBN 80-86642-13-5. s. 92.

⁴⁷WINTER, Gustav. *Knihy o Francii*. Praha: 1930. s. 40.

Francii střední, tedy území mezi germánským severem a jižní oblastí: „*Ale typický francouzský je onen střed, o němž mluvíme...*“⁴⁸ O pár stránek dále píše, že kromě tohoto geografického rozdělení můžeme lidi rozlišovat podle toho, jestli pocházejí z měst, vesnic nebo třeba rekreačních oblastí. „*V této příčině je rozdíl mezi Paříží, francouzským venkovským městem a francouzskou vesnicí. Paříž je opravdu pohostinná a asimilující; několik venkovských intelektuálních center působí na cizince neméně příznivě, nemluvíc o kosmopolitických střediscích klimatických a sportovních, jež jsou pohostinná svým povoláním. Ale malé francouzské město a tím více francouzská vesnice ukazují Francii s jejích méně sympatických stránek. Demonstrují úzkoprsost francouzského provinciálního měšťáka a úspornou zřítnost, spíše podvědomou než úmyslnou, francouzského sedláka.*“⁴⁹

Tato poznámka reflektuje francouzskou společnost jen do určité míry, ale lze podle ní posuzovat autora, který, ač to pravděpodobně neměl v plánu na své cestě za vyvracením mýtů, se nevyhnul nastolení mýtů dalších.

Další částí srovnání je úroveň jazyka. V tomto případě je komparace problematičtější a je nutné se rozhlédnout, kam až sahá frankofonní Francie, a kde začínají jiné oblasti jazyků. Francouzština se stala jazykem diplomatické, aristokratické a kulturní elity po celé Evropě, i když populárnější byly na území Francie do 19. století různé dialekty. Čeština naproti tomu měla mnohem méně významné postavení jak v mezinárodním měřítku, tak před vznikem samostatné republiky i v českých zemích. Za první republiky to bylo něco přes sto let, co probíhala její resuscitace a posléze boj za uznání. Rozvoj češtiny byl však rapidní, a v době překladu disponovala řeč dostatečnou slovní zásobou adekvátních výrazů pro francouzská slova. Koneckonců překlady z francouzského jazyka měly v této době už tradici (viz níže). V případě Victora Margueritta můžeme tvrdit, že se jedná o literaturu jemně ideologicky zabarvenou feminismem a socialismem. Jak často se takováto literatura dostává k českému čtenáři? Jak na takovouto literaturu reaguje české publikum? Do jaké míry vůbec česká veřejnost zná francouzskou literaturu? A je tomu tak kvůli jejím vlastním jazykovým kompetencím, nebo překlady francouzské literatury dospěly na vyšší úroveň?

Český vztah ke francouzským vlivům

Po dlouholetém období, kdy na českou literaturu působily spíše německé a slovanské vlivy,⁵⁰ se na konci 40. let 19. století pozornost vychýlila směrem ke Francii. V kulturní

⁴⁸WINTER, Gustav. *Kniha o Francii*. Praha: 1930. s. 31.

⁴⁹Tamtéž, s. 41.

⁵⁰REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita: 1848-1914*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1437-3. s. 41.

oblasti se to týkalo hlavně literatury a divadla. V české společnosti se začaly objevovat osobnosti hlásající potřebu francouzské orientace, například po roce 1850 to byl Karel Havlíček Borovský.⁵¹ První vlna pozornosti netrvala dlouho a zanikla v neoabsolutismu 50. let.

K resuscitaci frankofonní orientace se došlo v následující dekádě, kdy byla šířena kulturní vlasteneckou elitou. Tento zájem o francouzskou kulturu byl doprovázen četnými překlady francouzských děl.

Po roce 1870 byly kulturní sympatie podpořeny těmi politickými. Z Francie se po porážce Pruskem stal hlavní duševní spojenec českých oblastí proti německému národu.⁵² A z elitních vrstev se zájem o francouzskou kulturu a realie rozšířil i do ostatních okruhů společnosti.

Velkou zásluhu na tomto šíření má i kosmopolitní směr české literatury v čele s časopisem *Lumír* a Jaroslavem Vrchlickým, který zprostředkoval českému publiku Hugovy básně.

Sympatie nebyly dlouhodobé a stálé, popularita francouzských vlivů značně utrpěla například v souvislosti s Dreyfusovou aférou. Francouzské společenské a kulturní vlivy byly mimo jiné kritizovány Tomášem G. Masarykem, který se vyslovoval proti vyhrocenému nacionalistickému myšlení na začátku 20. století. Kromě jiného viděl ve francouzské literatuře příliš mnoho mravní dekadence a nadměrné dráždivosti.⁵³

Jeho názor nebyl ojedinělý a nadšení pro francouzskou kulturu upadalo. Pravděpodobně došlo k jakémusi vystřízlivění, kvůli přílišným nadějím vkládaným do spřátelené země, které zůstávaly nenaplněny. „*Vzrušené obhajoby frankofilství byly v tomto období o to vzrušenější, že jich dávno ubývalo, a byly o to větší obhajobou, že musely čelit latentním výhradám stále skeptičtější veřejnosti.*“⁵⁴

Ortodoxně frankofilní zůstávali snad ti, kteří tvořili jádro české kolonie ve Francii. Ti věřili v podporu Francie, možná i proto, že byli ovlivněni spíš francouzským tiskem, než zahraničním, často protifrancouzsky orientovaným, například německým. Česká kolonie během první světové války se pak stala jádrem českých částí cizineckých legií.⁵⁵

Na otázku, v jaké formě přicházela francouzská literatura k českému čtenáři, už je jednodušší odpověď. V padesátých letech nebyla rozšířena ani znalost francouzštiny, ani

⁵¹REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita: 1848-1914*. Praha: 2009.

ISBN 978-80-246-1437-3. s. 66, 67.

⁵²Tamtéž, s. 146, 147.

⁵³Tamtéž, s. 320 – 323.

⁵⁴Tamtéž, s. 326.

⁵⁵Tamtéž, s. 364.

francouzské překlady. Francouzština byla jazykem společenské, hospodářské, politické a kulturní elity a neprivilegovaní zájemci se jí často učili pouze kvůli přístupu k francouzské literatuře.⁵⁶ S rostoucí politickou emancipací českého národa rostla také potřeba cíleného kulturního rozvoje. Kultura měla po skončení neoabsolutistického období větší možnosti rozvoje než politika. Politická činnost se mohla odehrávat především v rámci samosprávy. Snahy o mezinárodní politickou reprezentaci byly orgány Rakouského státu stále omezovány. Mezinárodní vztahy se ale mohly rozvíjet skrz kulturní styky. Kulturu bylo také potřeba rozvíjet kvůli prohloubení národního vědomí identity. A orientace na Francii byla hlavní protiváhou k tradičně převažujícím německým kulturním vlivům.⁵⁷ Francii byla před válkou, stejně jako po ní, přisuzována vysoká úroveň kultury, univerzalizmus, republikánství a humanismus.⁵⁸

Co se týče překladů, jejich množství rostlo od 60. let 19. století velkou rychlostí. V 90. letech jsou překladatelé z francouzštiny běžnou záležitostí, i když největší boom překladů nastává až za první republiky.⁵⁹

V té době se ke kulturním sympatiím přidala ještě oficiální politická orientace. První republika znamenala zlatý věk pro překlady francouzské poezie. Moderna sloužila jako zdroj inspirace. I František X. Šalda si vysoko cenil francouzských vzorů a doporučoval je následovat.⁶⁰

Přeložená próza je pro svou různorodost a četnost nezmapované území. S nárůstem překladů se objevily i stinné stránky tohoto trendu. Finanční náklady na vydání takových děl byly totiž nižší než na nové české knihy a ohlas byl u zahraničních autorů téměř zaručen, takže francouzské knihy v nakladatelstvích nezdánlivě dostávaly přednost před domácí tvorbou.⁶¹

Vzory se ale často stávají obětí přílišné imaginace. Na jedné straně se kolem francouzského vzoru vytvořily stereotypní mýty o ušlechtilosti, a na druhé straně mýty stereotypně hanobící. Pozitivní mýty bývají vytvářeny například zdánlivými úspěchy v ekonomické, kulturní a politické sféře. Jsou podporovány oficiální propagandou. K negativnímu mýtu mohla přispět i Marguerittova *Garsonka*.

Někteří literáti a novináři měli snahu tento trend tvorby stereotypů usměrnit a vydali

⁵⁶REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita: 1848-1914*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1437-3. s. 402.

⁵⁷Tamtéž, s. 455.

⁵⁸HNILICA, Jiří. *Francouzský institut v Praze 1920 – 1951: Mezi vzděláním a propagandou*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1663-6. s. 18.

⁵⁹HRALA, Milan. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: 2002. ISBN 80-246-0386-1. s. 106.

⁶⁰Tamtéž, s. 107- 109.

⁶¹Tamtéž, s. 119.

se s perem v ruce proti fámě. Byl mezi nimi například frankofil Emanuel Čenkov, který propagoval česko-francouzské vztahy a přispíval k tématu v knihách i periodikách, nebo již zmiňovaný Gustav Winter, který napsal *Knihu o Francii* (1930), ve které se snažil komplexně vystihnout celou francouzskou společnost. V úvodu své knihy uvádí jako důvod „*Nepokoušeli bychom se o toto vysvětlení, kdybychom nebyli přesvědčeni, že je dnešní Francie v Čechách příliš málo známa a ještě méně chápána. Zdá se nám, že se po válce rozumí u nás Francii méně než před válkou...*“, a dále pokračuje i kritikou na zjednodušování faktů českou stranou „*naše mladé pokolení je trochu příliš rychle s Francií hotovo a nacházejíc v ní mnohé, čemu nerozumí, ulehčuje si svůj poměr k ní...*“⁶² Bohužel neuvádí nikoho konkrétního, takže se můžeme jen domnívat, která část populace ve Winterovi vyvolává tuto domněnku.

Těsně po válce se pozitivní obraz Francie šířil cíleně, například za pomoci filmů, které ukazovaly Francii jako vítěznou mocnost, jež pomohla k obnovení pořádku Evropy. Například *Děti Francie* nebo *Vítězná Francie*.⁶³

K prohlubování vzájemnosti během První republiky přispívaly některé studijní a vědecké instituce jako Slovanský ústav v Paříži, Katedra slovanských studií na Sorboně a Katedra francouzské literatury. To přispívalo šíření myšlenky pouze v intelektuálních kruzích.

Za první republiky měl nejvýznamnější roli ve společenské francouzsko-české kulturní výměně Francouzský institut v Praze, jako centrální kulturní instituce. Jeho hlavními úkoly bylo na místě zastupovat francouzskou vědu, být k dispozici Francouzům pobývajícím na území Československa především za účelem studia, kontrolovat způsob šíření vědomostí o francouzských realitách a francouzského jazyka a vést určitý fond literatury především pro studijní potřeby.⁶⁴ Institut také v různé míře spolupracoval s univerzitami, zprostředkoval stipendijní pobyty a studijní výměny. Snažil se o svůj rozvoj a za jeho pomoci se rozvíjely styky mezi českými a francouzskými umělci, otevíraly se možnosti šíření francouzské kinematografie a instituce se snažila být specifickým kulturním střediskem celkově. Také se snažila šířit povědomí o Francii mezi větší vrstvy obyvatelstva.⁶⁵

České povědomí o Marguerittech

Bratři Marguerittové nikdy nedosáhli prestiže a popularity francouzských klasiků, přesto si však oba psaním vydělali na dobré živobytí. Jejich styky s jednotlivými Čechy

⁶²WINTER, Gustav. *Knihu o Francii*. Praha: 1930. s. 12,13.

⁶³HNILICA, Jiří. *Francouzský institut v Praze 1920 – 1951: Mezi vzděláním a propagandou*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1663-6. s. 87.

⁶⁴Tamtéž, s. 30.

⁶⁵Tamtéž, s. 83.

bychom mohli spočítat na prstech ruky. Ze známých osobností je znám například vztah ke Zdeňce Braunerové, která se s nimi sblížila v Paříži.⁶⁶ Z těchto kontaktů se dochovaly i některé dopisy, které jsou uloženy v památníku národního písemnictví například ve fondu Braunerová Zdenka 128.

Povědomí o bratrech tedy vyplývalo zejména z toho, co se o nich psalo v tisku. V českých periodikách se o nich zmínky objevují od konce 90. let 19. století. Díla Marguerittů jsou na pár výjimek, jak uvidíme níže, hodnocena pozitivně, avšak nikdy o nich není psáno, že jsou převratná nebo výjimečná.

K poznání míry a způsobu skutečného přijetí románu u literární veřejnosti je nejlépe porovnat různé recenze, údaje o prodeji a některé osobní záznamy. V našem případě se recenze dřívější společné tvorby bratrů vyskytují ojediněle. Podle České národní bibliografie bylo do roku 1920 přeloženo 18 Paulových děl nebo jejich částí, z nichž 11 bylo vytvořeno s Victorovou spoluúčástí. K překladu děl docházelo nejméně po pěti letech, některé knihy ale čekaly na překlad i dvanáct let. Nejrychleji byla přeložena románová řada z války s Pruskem *Une époque* (1904) jako *Epocha*. Její poslední díl *Komuna* dokonce vyšel v tom samém roce jako originál.⁶⁷

Na rozdíl od díla Paula nebo společných děl, se samotnému Victorovi v českém prostředí příliš nedařilo. Jeho první samostatná kniha *La prostituée* (1907) se českého překladu jako *Prostitutka* dočkala až v roce 1923, tedy téměř souběžně s českou verzí *La Garçonne* (1922), která byla ale přeložena hned rok po svém vydání ve Francii. Všechny ostatní knihy, které vyšly mezi roky 1907 a 1922, byly českými nakladateli ignorovány. Ovšem, jak jsem zmiňovala v kapitole o Victorově tvorbě, netřeba se tomu příliš divit. Ve Francii se některým dílům také nedostalo velkého ohlasu. Po vydání *Garsonky* se ale situace na chvíli změnila. Zbylé dva díly trilogie *Femme en chemin* přeloženy byly. Druhý díl *Le Compagnon* (1923, česky román vyšel rovněž jako *Le Compagnon*) byl vydán už v roce 1924 v Nakladatelském družstvu Máje⁶⁸, stejně jako *Garsonka*, o jeho překlad se postaral František Jelínek. V této knize byl navíc otištěn dopis Anatola France a Victora Margueritta představeným Řádu čestné legie, ve kterém se vyjadřují k odnětí vyznamenání.⁶⁹ Třetí díl *Le Couple* (1924) byl přeložen Vladislavem Štverákem až o pět let později zásluhou nakladatele Ladislava Šotka⁷⁰, který měl na svědomí první vydání překladu Jirky Macáka *La Prostituée*

⁶⁶HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. Praha: 1996. ISBN 80-7106-137-9. s. 80.

⁶⁷MARGUERITTE, Paul – MARGUERITTE, Victor. *Komuna*. Praha: 1904. s. 3.

⁶⁸MARGUERITTE, Victor. *Le Compagnon: Román o mravech dnešní společnosti*. Praha: 1924. s. 2.

⁶⁹Tamtéž, s. 4 – 9.

⁷⁰MARGUERITTE, Victor. *Pár*. Praha: 1929. s. 3.

(1907, česky Prostitutka) v roce 1923 a jeho znovuvydání v roce 1928⁷¹. Z prodlevy překladu třetího dílu a ze změny nakladatele se dá usuzovat, že se pro Máj, a nějaký čas ani pro nikoho jiného, nejednalo o lukrativní záležitost.

Nyní přiblížím reakce, které se objevovaly v tisku v souvislosti dílem bratří Marguerittů vyjma *Garsonky*, ale i texty, které se týkaly přímo jich samotných.

V roce 1899 Victor Margueritte vydal sbírku básní *Au fil de l'heure*. Jedná se o poezii či snad poetično, které převládá i v jeho prozaických dílech. Recenzent Otakar Theer, který ocenil čistou poetiku touhy po lepší minulosti nebo budoucnosti, překládá název jako *Nit chvílek*. Verše označil jako naivně citlivé, harmonické. Naznačil, že autor „...žije vlastně myšlénkou a navrácí se k materii jen jako nástroji ošklivosti, děsu, mysteria a hrůzy, právě tak jako putují jeho sny do minulosti, aby zapomenuly na nechuť a úpadek přítomné doby.“⁷² Tuto jemnost a snivost postavil do rozporu s moderními, neharmonickými útvary básní. Nezapomněl ani na příspěvek Zdenky Braunerové, která přeložila několik moravských písní, které se v knize v objevily jako „*chansons moraves*“. Theer ale uvádí, že „*autor přeložil*“ některé moravské písně. Zdá se, že mu není známé, že větší podíl na nich měla právě Zdenka Braunerová (viz výše). Z Theerova hodnocení poznáváme, že se mu líbí spíš jemná poezie, moderní básnické způsoby by ho moc neoslovily.⁷³

V *Moderní revue* je reflektován román *Poum* (1897). Ten vyšel česky v překladu Aloise Tučka v nakladatelství Hejda a Tuček v roce 1902.⁷⁴ Kniha vyprávějící dobrodružství malého chlapce je hodnocena jako pozitivní, lehká, ne příliš hluboká, ale radostná a svěží.⁷⁵ Není ale zmíněno, že se jedná o literaturu dětskou, jak je to interpretováno v *Dějínách francouzské literatury* z roku 1976.⁷⁶ Také A. Brtníková, která srovnává toto *Poum* se *Zette, histoire d'une petite fille* (1903) v časopise *Kmen*, nebere v úvahu, že kniha byla psána pro děti. Knihu přeložil Karel Dyrynk a vyšla česky jako *Zuzka* nákladem E. Štolce v roce 1917.⁷⁷ Podle recenzentky se příběhy *Zette* nesou ve stejném duchu jako *Poum*. Obě knihy přinášejí příjemnou zábavu, i když *Zette* je o něco náročnější čtení.⁷⁸

Oba romány jsou si poměrně podobné. Na několika místech se jejich postavy protínají. Postava *Zuzky* figuruje v *Poumovi* a naopak. Podle mého názoru je hlavní rozdíl v

⁷¹MARGUERITTE, Victor. *Prostitutka*. Praha: 1923. s. 3.

⁷²THEER, Otakar. *Au fil de l'heure*. In: *Lumír*. 1899. Ročník 27. s. 130.

⁷³Tamtéž.

⁷⁴MARGUERITTE, Paul – MARGUERITTE, Victor. *Poum*. Praha: 1902. s. 3.

⁷⁵MARTEN, J. *Poum*. In: *Moderní revue*. Ročník 9. 1903. s. 274.

⁷⁶FISCHER, Jan Otakar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století. Díl 2, 1870-1930*. 2. vydání. Praha: 1976. s. 130.

⁷⁷MARGUERITTE, Paul – MARGUERITTE, Victor. *Zuzka*. Praha: 1917. s. 3.

⁷⁸BRTNÍKOVÁ, A. *Zuzka*. In: *Kmen*. Ročník 1. 1918. s. 7.

tom, že text *Zuzky* je rozpracovanější a více lyrický a poetický. Psychika dítěte je mnohem více vykreslena. V obou románech jsou ale děti konfrontovány s různými životními situacemi, například úmrtí v rodině, různé nehody, setkání s chudými atp.

V revue *Přehled* je knize *Poum* přiřknut dokonce výchovný význam pro dospělé. Má jim připomenout, jak realitu vnímá dítě. Autoři „*mají dosti jemnosti, aby dovedli zachytit i nejsměšnější malichernosti dětského života takovými, jakými dětské dušičce skutečně jsou: velkými a významnými.*“ Tato recenze je velmi pozitivní, oceňuje zobrazení světa dětskýma očima.⁷⁹

Část románového cyklu *Une Époque: Les braves gens* byla reflektována v roce 1902 v *Lidových novinách*. Marguerittové jsou prezentováni Otakarem Theerem jako jedni z nejslavnějších tehdejších autorů ve Francii. Autor recenze ale přesně vystihuje, že úspěch tohoto díla předurčilo zejména téma knihy, kterým je prusko-francouzská válka: „*A příčina toho všeho nezdá se ani tak tkvět v umělecké stránce díla Marguerittů jako spíše v látce, kterou si vzali za předmět svého románu. Je to ta pohnutá doba 1870 – 71, jež, přes všechny manifestace pro sblížení se s Německem, které se poslední dobou v Paříži ozvaly, nedá přece Francouzům spát.*“ Autoři podle recenzenta obviňují z prohraného boje v roce 1871 vedení armády, v čele s neschopnou generalitou a Napoleonem III. Z něj si údajně udělali obětního beránka. V jiné části recenze jsou bratři naopak vyzdvižováni za objektivitu. Recenzent chválí vylíčení bitvy u Sedanu a několik dalších částí, ale celkově se mu dílo jeví jako roztržité.⁸⁰ Autor podle mého názoru vidí Victora Margueritta hlavně jako spisovatele a nevnímá jeho armádní zkušenosti, a tak mu některé výroky nebo znázornění mohou připadat zabarvenější, než ve skutečnosti jsou.

Další vyjádření k válečnému cyklu *Une Époque* se nalézá v časopise *Lumír*. Překlad románu *Metz, 1870* Jaroslavem Jirouškem jako *Pohroma*. Recenzent srovnává tetralogii s jinými romány s podobným tématem, ale dochází k závěru, že „*...není tak velkolepých stránek líčících tak pravdivě bitvu jako Stendhal vylíčil Waterloo, ani nemůže žádná soupeřit s psychologickou hloubkou a epickou mohutností „Vojny a míru“, ale jsou v té skupině válečných románů díla velmi cenná.*“ Podle recenzenta celý válečný cyklus *Epocha* nepatří mezi nejlepší díla autorů Marguerittových. Kritizuje jejich reportérský sloh a přílišnou dokumentárnost. Zároveň si je ale vědom, že tyto neduhy způsobují velké znalosti autorů o problematice. Právě *Pohroma* je podle recenzenta nejzdařilejší dílo z celého cyklu.⁸¹

⁷⁹*Přehled*. Ročník 1. 1902 – 1903. s. 89.

⁸⁰THEER, Otakar. Les braves gens. In: *Lumír*. Ročník 30. 1902. s. 119- 120.

⁸¹*Lumír*. Ročník 31.1903. s. 400.

Otakar Theer, který byl častým recenzentem francouzské kulturní scény, se v *Lumírovi* zmiňuje o úspěchu díla *Les deux vies* (1902) ve Francii. Nepodrobil ho kritickému rozboru, pouze příběh převyprávěl, a pominul i předmluvu, která byla zaměřena na téma rozvodu. V knize se jedná o „...nekonečné utrpení pro mladou ženu, které autoři dovedli zachytit v celém bolestném dění...“ Pisatel si všiml i sociální dimenze díla.⁸²

V roce 1909 v časopise *Zvon* vyšla recenze na překlad románu *Femmes nouvelles* (1899). Do češtiny byla Olgou Fastrovou přeložena v daném roce jako *Nové Ženy*. Kniha je srovnávána s Prévostovými *Silnými ženami* (1908), protože mají obě podobné téma a tím je ženská emancipace. Celkové srovnání recenzenta vystupujícího pod jménem Tristan zní „v *Nových ženách* je víc konvenčnosti a banálnosti, v *Silných ženách* více absurdnosti a nepřirozenosti.“⁸³ V jiném duchu se to komentovat snad ani nedalo, v druhém jmenovaném díle totiž skupina žen, ovládaná hromadně fobickým odporem k mužům, hlásá věčné panenství a čeká na novou vyvolenou Evu. V prvním zmiňovaném díle jde naopak o ženu, která nejprve raději zasvětil život a věno pomoci dětem a matkám, ale nakonec si ji stejně nějaký muž najde. Recenzent tvrdí, že Prévost do díla vložil jistou dávku vynalézavosti, zatímco Marguerittové dávku levicového ladění.⁸⁴

Margueritté jsou zmiňováni i ve stati Julese Pichona s názvem *Dítě v nynějším románu francouzském*. Sám autor v úvodu uvádí, že o tématu dětství je možné „říci dosti věci již proto jen, aby se ukázalo, že francouzští autoři se neomezují, jak se zpravidla zejména cizina domnívá, jediné na vyličení cizoložných manželství.“⁸⁵ S ohledem na několik poznámek k českému prostředí v textu musím poznamenat, že se nejedná o překlad původní francouzské stati, ale že byla napsána přímo pro daný český časopis. Autorská tvorba Julese Pichona se totiž týká střední a východní Evropy a podílel se na francouzských dílech s českou tematikou, má tedy s českým prostředím očividnou spojitost. Tento článek hovoří o tom, jak autoři zachází se svými dětskými hrdiny. V souvislosti s Margueritty je citovaná postava Pouma jako „rozkošný, pohyblivý a živý“, ale trochu hloupý chlapec, který „mnoho mluví, když jedná.“⁸⁶ Pichon zároveň píše o několika autorech, kterých si v daném ohledu cení mnohem více.

V roce 1911 se do tisku dostaly komentáře ohledně divadelního představení v Národním divadle *Z čista jasna*.⁸⁷ *Národní listy* pouze oznámily, že se bude konat repríza.⁸⁸

⁸²THEER, Otakar. *Les Deux Vies*. In: *Lumír*. Ročník 31. 1903. s. 61 – 63.

⁸³TRISTAN. *Nové Ženy*. In: *Zvon*. Ročník 9. 1909. s. 757.

⁸⁴Tamtéž..

⁸⁵PICHON, Jules. *Dítě v nynějším románě francouzském*. In: *Lumír*. Ročník 38. 1910. s. 255.

⁸⁶Tamtéž, s. 255, 256.

⁸⁷V originále L'Imprévu. Rok vydání není známý, v českém znění nikdy nepublikováno.

⁸⁸*Národní listy*. Ročník 51.Číslo 42. 11.2.1911. s. 4.

Revue *Divadlo* se ale k dílu vyjadřuje podrobněji. Dr. Jan Reichmann odsoudil celou hru. „*První nezdařilý a špatně sestrojený a špatně vyřešený pastiche.*“ Tím myslí část, kde manželka zemře u svého milence. „*Druhý akt zbytečný a trapně rozvleklý, seslabuje beztak matné světlo čilejšího aktu prvního.*“ Ve druhém aktu jsou problémy vyplývající ze zápletky řešeny prý příliš zdlouhavě.⁸⁹

Divadelní provedení hry *Z čista jasna* bylo recenzováno v časopise *Lumír*. Kromě toho, že si recenzent stěžuje na kombinaci nevhodných her pro jedno představení, (měl na mysli kombinaci s prvním dílem Dykovy revoluční trilogie *Poražení*), kritizoval i nastudování samotné. K vlastnímu *Z čista jasna* podotýká jen, že je to „škvár“ a je o něm „škoda šířiti slov“.⁹⁰

Také *Přehled* reflektuje hru *Z čista jasna*, a také pisatel této statě reaguje na chování diváků v sále. Prý šustěním a šepotem dávalo publikum najevo svůj názor na inscenace. Hry jsou ale celkově hodnoceny jinak než v předchozích případech. Dykova aktovka byla vnímána kladně kvůli hereckým schopnostem herců, ale i chladně kvůli dramatickému zpracování díla. Marguerittova hra je hodnocena pozitivněji. Hra přinesla „trochu jasu do hlediště hned prvními větami. Bylo by nespravedливо, domnívati se, že jsou to nižší kvality básnické, které tu docházejí pochopení. To, co onen veliký mnohohlavý divák instinktem dítěte vytuší v každé hrané věci, je právě životnost její, neschematicčnost jejích postav, byť sebe malichernějších, umělecká pravdivost gest i konfliktů, byť sebe méně výsostných.“ Tvrdí, že také reakce v publiku byla mnohem vstřícnější. U hry chválí také výstižné provedení režie.⁹¹

V časopise *Čin* je hodnoceno české vydání knihy *Prostituka*. Anonymní přispěvatel ke knize podotýká, že je to zachycení skutečnosti, které se ani nesnaží být co nejvíc nestoudným, ani se nesnaží být moralizujícím. Přibližuje děj příběhu a hodnotí ho: „*Knih Marguerittova je obsáhlou, pronikavou reportáží, ukazující na propastné trhliny měšťácké morálky. Není východiska. Tragedie Prostitutky, rozklad manželské instituce a potřeba nových cest pohlavního soužití jsou vykřičníkem po novém společenském a mravním řádu, kde láska je víc než peněženka nebo manželské zaopatření.*“ Autor svůj článek doplňuje o vlastní názor na to, jak by měla vypadat budoucnost lidstva: jako lepší svobodná a čisté socialistické budoucnosti.⁹²

Z těchto tří recenzí poznáváme, jak moc se názory na jedno a to samé dílo mohou lišit.

⁸⁹REICHMANN, Jan. *Z čista jasna*. In: *Divadlo*. Ročník 9. 1911. s. 280.

⁹⁰KAMPER, J. *Z čista jasna*. In: *Lumír*. Ročník 39. 1911. s. 280,281.

⁹¹*Přehled*. Ročník 9. 1910 – 1911. s. 378.

⁹²*Čin*. Ročník 2. 1930 – 1931. s. 281.

Vanité (1907), která vyšla v roce 1925 jako *Marnost* byla recenzována v *Lidových novinách* v červnu 1928. Recenzentka hodnotí knihu jako šablonovitou, zabývající se tematikou, která byla dávno vyčerpána, už za času naturalistů. Také kritizuje nedostatky českého překladu, který provedl L. Poláček.⁹³

Se Šaldovým názorem na Marguerittovu tvorbu se můžeme setkat v jeho přednášce v *Zápisníku*, kde vyvyšuje nad tvorbu Marguerittovu a Rollandovu tu, která pochází z pera „*Ramuze, Tomáše Hardyho a Bojerova*“⁹⁴, protože druhotně zmíněná díla nejsou podrobena žádné ideologii, i když je v nich sociální nádech.

Přímo texty Victora Margueritta byly zveřejněny až v roce 1935 v revue *Tvar*. Jedná se o článek *Cesta k revoluční akci*, který byl částečně cenzurován. V úvodu je Victor prezentován jako „*slavný francouzský autor a pacifista*“, který „*dokončuje naši řadu autobiografií převychovaných*“. Z tohoto je zřejmé, že autor je považován více za svou ideologickou orientaci, než za své literární působení. Margueritte vypráví o tom, jak došel poznání, že dělníky osvobodí pouze revoluce. Jedná se o typickou revoluční stať. Socialistická rétorika bez jakékoli inovace nebo nápaditosti. Victor cítil i potřebu se obhajovat proti nařčení z úroků a slevování ze svých zásad. Zmiňuje se ale o svém vystřízlivění z pacifistické myšlenky a o příklonu k revolučnímu socialismu.⁹⁵

Dále uvedený časopis zveřejnil Victorův příspěvek týkající se výročí úmrtí Victora Huga, která byla sepsána podle několik let starých poznámek. Místy je cítit kritika francouzské správy, nicméně článek svým zaměřením nemá nic společného s předchozím.⁹⁶

V lidových novinách se Vladimír Stupka vyjadřuje ke knize, která vyšla o Victoru Marguerittovi. Nejprve zkritizoval autora knihy, že Victora vytrhl z kontextu literárního dění. Podle recenzenta je Victor Margueritte součástí protiválečně laděného kruhu spisovatelů. Guirec chápe Victora jako „*velikého bojovníka lidskosti*“ a cenní si ho. Vladimír Stupka také upozorňuje na zdařilou bibliografii obsaženou v knize.⁹⁷

Pro zajímavost připojuji jeden ohlas na knihu, která vyšla až po *Garsonce*. Ohlas se objevil až v roce 1937 a reagoval na druhé vydání knihy. *Le couple*, který byl jako *Pár* přeložen v letech 1929 a 1937 se dočkal poměrně kladné recenze K. Růžiczky v *Lidových novinách*. Recenzent dává dílo do souvislosti s předchozími dvěma tituly a hodnotí ho poměrně s nadšením. Zajímavé je, že u zmínky o *Garsonce* nepoužívá žádná hanlivá slova, ale

⁹³JURČINOVÁ, Eva. *Marnost*. In: *Lidové noviny*. Ročník 36. Číslo 328. 29.6.1928. s. 7.

⁹⁴ŠALDA, František X. Problémy lidu a lidovosti v nové tvorbě básnické. In: *Šaldův zápisník*. Ročník 4. 1931-1932. s. 175.

⁹⁵MARGUERITTE, Victor. *Cesta k revoluční akci*. In: *Tvar*. Ročník 10. 1935. s. 219 – 220.

⁹⁶MARGUERITTE, Victor. *Vzpomínky na básníka V. Huga*. In: *Tvar*. Ročník 10. 1935. s. 380-382.

⁹⁷STUPKA, Viktor. Guirec, J.: Victor Margueritte. In: *Lidové noviny*. Ročník 38. Číslo 202. 20. 4. 1930. s. 9.

mluví o ní jako o „*moderní dívce*“. Recenzent si dobře všiml, že poslední dílo trilogie dosahuje černobílého vidění světa. Následně kritizuje způsob, jakým Victor odlišil hodného socialistu od zlých kapitalistů, a rovněž přílišný optimismus v mírovou budoucnost. Na tomto místě je ale nutné poznamenat, že v roce 1937 by možná román tak optimistický nebyl. Přece jen Evropa roku 1925 a 1937 mezi sebou má četné rozdíly. Ve formálních otázkách je Victor kritizován za „*konvenční románová faktura, nevýrazný styl a místy sklon k vulgárnosti*.“⁹⁸

Celkově tedy můžeme pozorovat, že pohled recenzentů na tvorbu obou bratrů je vstřícný, ačkoli jejich dílu není přisuzován nijaký zvláštní přínos. S přibývajícím dobou se zvyšuje počet spojitostí mezi Victorem Margueritem a socialistickým smýšlením. Levicově orientovaní recenzenti spíše s kritikou společnosti, která se objevuje v některých dílech souhlasí. Žádný z recenzentů také zatím Margueritta neobvinil z nemravnosti nebo vulgarity, popřípadě z toho, že píše, jen aby vyvolal rozruch a získal si slávu.

⁹⁸*Lidové noviny*. Ročník 45. Číslo 428. 24. 8. 1937.

3.2 Český překlad

Český překlad vyšel v roce 1923. Byl to rok poměrně klíčový v dějinách celého Československa a některé jeho události souvisely i s vydáním *Garsonky*.

5. ledna 1923 byl spáchán atentát na ministra financí Aloise Rašína, na následky kterého 18. února téhož roku umírá. Událost měla přímý vliv na vypracování Zákona na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb), který měl bránit pravicovému i levicovému extremismu. Zavedl zvláštní kategorie trestů, například za útok na veřejného činitele, rušení veřejného pořádku a mimo jiné jím byla umožněna i cenzura, která do té doby nefungovala.

V květnu začal vysílat rozhlas, který však ještě zdaleka nemohl konkurovat tištěným médiím. Rozhlas sloužil například k hromadnému poslechu koncertů.

Přetrvávala hospodářská krize a rok 1923 byl doprovázen řadou stávek. V některých městech byla také krize bytová. Konec roku už byl ale v lehkém hospodářském vzestupu.

Zemřeli osobnosti veřejného života: spisovatel Jaroslav Hašek (1883 - 1923), básník Adolf Heyduk (1835 - 1923), architekt Jan Kotěra (1871- 1932) a spisovatel Karel Klostermann (1848 - 1923).

Na Českém literárním poli se rozvíjely moderní básnické směry jako poetismus nebo surrealismus. V románech se často objevovala legionářská a válečná tematika, své příznivce měla venkovská próza. K tomu všemu byly vydávány různé reedice klasiků, často podle toho, který z nich měl nějaké výročí nebo právě zemřel. Zkrátka knižní trh První republiky byl různorodý.

Český překladatel

Autorem českého překladu byl Jaroslav Nevole (1890-1926). V Památníku národního písemnictví jsem z několika dokumentů vyčetla, že byl zaměstnaný v divadelním oboru. Studoval zpěv v zahraničí, a pak působil například ve Východočeském a Brněnském divadle⁹⁹, později dělal tajemníka v Městském divadle v Plzni. Jeho manželka Eva, rozená Vrchlická (1888-1969), byla taktéž zaměstnána jako herečka.

Jaroslav Nevole v dopise Františkovi Heritesovi žádá, jestli by Eva nemohla dostat angažmá v Národním divadle a to samé by chtěl pro sebe.¹⁰⁰ Jestli Jaroslav Nevole nakonec angažmá dostal není známo. Dopisy psané Františkem Heritesem se nedochovaly. Nicméně

⁹⁹Ani jedna ze zmínek není v dopisech blíže specifikována.

¹⁰⁰Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond František Herites 498. Číslo inventární: 2289. Dopis Jarky Nevole Františku Heritesovi z 15.1. 1910.

Eva se později stala významnou herečkou i právě v Národním divadle. Jaroslav Nevole v reakci na Heritesovu odpověď velmi děkoval a zmínil se, že si Evu bude brzy brát. Zdá se, že další výměna dopisů neproběhla.

O jeho překladatelské činnosti se v archiváliích nic nepíše. Ve Fondu Františka Vondráčka nacházíme Nevoleho žádost o dodání nějakého překladu. Nevole píše dopis z pozice tajemníka Městského divadla v Plzni. Pravděpodobně se jednalo o divadelní zpracování pro činnost divadla.¹⁰¹

Z dopisu Svatopluku Macharovi z roku 1925 je vidět, že se Nevole dostal do finančních potíží. Zjišťuje, zdali by Machar neměl zájem o odkoupení některých dopisů, které psal Vrchlický, a které se týkají jeho osoby. Jako důvod svých potíží uvádí, že „*nakladatel, pro něhož jsem přeložil 4 knihy, ohlásil vyrovnání, právě když byl splatný honorář.*“¹⁰² Znamená-li to ohlášení pozastavení činnosti, nepodařilo se mi zjistit, pro které nakladatelství Nevole tehdy pracoval. Mohlo se jednat právě o Máj, ve kterém vyšla Garsonka. Toto nakladatelství mezi roky 1925 a 1929 knihy nevydávalo, jeho činnost se zcela obnovila až po druhé světové válce.

Jméno Jaroslava Nevole figuruje i u překladů pro nakladatele Josefa Vilímka. Víme tedy, že překladatelská činnost nebyla jeho hlavním oborem, ale Garsonka rozhodně nebyla jeho první přeloženou knihou. A jak tedy překlad můžeme posoudit?

V knize jsem se setkala s mnohými doslovnými překlady nebo neobratnostmi, což reflektují i recenzenti a poukazují na nešikovný překlad.

Dále podotýkám, že na několika místech najdeme bílá pole vypovídající o zásahu cenzury. To jsou ta, kde Margueritte popisuje pocity zúčastněných, konkrétní děj milostných událostí, lesbické projevy. Kromě několika zmínek o nahotě a milostném napětí, se místa, která pobouřila francouzskou veřejnost, k českému čtenáři nedostala. Části textu knihy byly odebrány právě na základě Zákona o ochraně republiky, před jehož schválením cenzura neexistovala.¹⁰³

Například v revue Pramen se v závěru textu dočteme, že „*Literárně představuje dílo, nevalně přeložené, běžný konvenční román francouzský.*“¹⁰⁴

Ne všichni ale zůstali u tak krátké poznámky. Poměrně přísné hodnocení překladu zaznělo v novém časopise Ferdinanda Peroutky – *Přítomnosti*. Autorovi tamního článku se

¹⁰¹Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond Vondráček František 1912. Číslo přírůstkové: 52/56.

Dopis Jarky Nevole Františku Vondráčkovi z 4. 3. 1915.

¹⁰²Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond Machar Josef Svatopluk 1032. Číslo přírůstkové: 95/46. Dopis Jarky Nevole Svatopluku Macharovi ze 4. 5. 1925.

¹⁰³Zákon č. 50/1923 Sb. z dne 19. března 1923 o ochraně republiky.

¹⁰⁴*Pramen*. Ročník 4. 1923- 1924. s. 456.

rozhodně nelíbí český překlad. Jedná se prý o „překlad tak hanebný a vydání tak se hemžící tiskovými chybami, že jest hned patrné, že na ničem nezáleží, leč na několika silných scénách, jakýchsi zlatých hřebech. Pan překladatel neumí patrně ani přečtené udržeti v paměti.“ Poukazuje zde na komolení Freudova jména, které nám Jarka Nevole předložil jako Freunda. Naráží na záměnu Gustava Flauberta s Anatolem France. Jaroslav Nevole totiž v překladu uvedl větu „*Jsmé již daleko od času, kdy pronásledovali Anatola France pro odvážnost Madame Bovary.*“¹⁰⁵, která původně zněla „*Nous sommes loin du temps où l'on poursuivait Flaubert pour l'audace de Madame Bovary.*“¹⁰⁶

Pro Jaroslava Nevole nebyl rok 1923 úspěšným. O tom svědčí i zprávy v novinách. V jednu chvíli si pravděpodobně zoufal do té míry, že se pokusil spáchat sebevraždu. Informují nás o tom hned v několika denících: „*Spisovatelův pokus sebevraždy. O sebevraždu veronalem pokusil se včera dopol. spisovatel Jaroslav Nevole z Kr. Vinohrad, Klicperova ul. Byl však v bytě včas zpozorován a vozem záchranného sboru dopraven do všeobecné nemocnice, kde byl ponechán v ošetřování.*“¹⁰⁷ Národní bibliografie jiného Jaroslava Nevole nezná. Jsem si tedy jistá, že se jedná právě o překladatele *Garsonky*. O této události o den později informuje *Český deník*.¹⁰⁸ A ani jedny noviny tuto zprávu nedementují.

Jak jsem zmiňovala výše, v roce 1925 byl spisovatel v takové finanční nouzi, že psal Macharovi, jestli by od něj nekoupil některé z dopisů Vrchlického. Jeho finanční tíseň mohla být dlouhodobější. Přece pracoval původně v divadelním oboru, příležitostně překládal. Finanční problémy tedy nejsou vyloučeny. K jeho špatnému duševnímu stavu mohlo přispět zimní období i negativní ohlasy ohledně jeho překladu *Garsonky*, partnerské problémy, i to, že kniha byla na začátku února, jak rozvedu později, stažena z prodeje.

3.3 Francouzský skandál v českém tisku

Francouzská aféra okolo knihy proběhla o rok dříve. Český tisk v té době na ni příliš nereagoval. *Národní listy*, které kulturní zprávy ze zahraničí podle mého názoru přinášely v největší míře, se o diskuzích a skandálu nezmiňují. Na tyto události jsem našla reakce ve frankofonní revue *Revue française de Prague*, která je psaná francouzsky a je vydávána, jak název napovídá, Francouzským institutem v Praze. Zachycuje různé události, které se týkají francouzského kulturního života, ale také eseje o českém i francouzském umění a filozofii.

¹⁰⁵MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha:1923. s. 8.

¹⁰⁶MARGUERITTE, Victor. *La Garçonne*. Paris:1922. s. 7.

¹⁰⁷*Tribuna*. Ročník 6. Číslo 29. 2. 2. 1924. s. 4.

¹⁰⁸*Český deník*. Ročník 13. Číslo 35. 5. 2. 1924. s. 3.

Zde se setkáváme s reakcemi přímo na události okolo francouzského vydání *La Garçonne*. Pod titulkem „*Contre le flot montant de la boue*“¹⁰⁹ se nachází krátká anonymní zpráva shrnující celou francouzskou aféru, aniž by jmenovala dílo nebo autora. Je zde uvedeno, že román byl zamýšlen jako boj proti všeobecnému úpadku společnosti. To ovšem neznamená, že autor vnímá vydání kladně. Po přečtení pisatel usoudil, že se jedná o dílo povrchní. Dodává: „*Libre aux gens de Berlin ou de Vienne ce s'en repaître...*“¹¹⁰ Vidím zde narážku na německy mluvící země, avšak co nám tato narážka naznačuje, není tak úplně jednoznačné. Lze to vykládat tak, že zmíněné národnosti jsou s knihou spokojeny kvůli její nižší úrovni, nebo protože nehezky znázorňuje francouzskou ženu.¹¹¹

Dále v *Revue française de Prague* najdeme rovněž anonymní zprávu „*La propagande infâme*“,¹¹² která se vyjadřuje k přijetí románu ve skandinávských zemích. Hovoří se o tom, že po přečtení dané knihy se ve Švédsku rozhodli nepodporovat nadále přijímání mladých francouzských učitelek, protože jsou mravně nežádoucí. Švédka, která údajně zprostředkovávala výměnu francouzských učitelek, se nechala slyšet: „*A mon grand regret, je vous en prie de ne plus nous envoyer des jeunes filles de votre pays: celles-ci sont maintenant jugées ici indésirables.*“¹¹³ V této zemi tedy došlo k identifikaci hlavní hrdinky románu s francouzskou ženou všeobecně. Autor poznámky také naznačuje, že se tak mohlo stát kvůli německé protifrancouzské propagandě, která šíření románu doprovází. Připojuje jen: „*...que les Allemands sont passés maîtres en propagande reptilienne...*“¹¹⁴

V následujících ročnících se periodikum už k problematice nevrací, ani potom, co vyšla kniha v českém překladu.

Francouzská aféra, která vrcholila na konci prosince, byla dále reflektována 3. ledna v *Lidových novinách*. Pisatel k Marguerittovi a jeho knize kladný vztah nemá. Nicméně zpráva se vzdává hodnotových soudů a popisuje pouze, jak byl Victor požádán, aby přestoupil a obhájil se před radou Čestné legie (Legion d'honneur). Autor recenze přeložil „*La Garçonne*“ jako „*Mužatka*“, což je nevystižné a obsahuje to hanlivé zabarvení, nicméně český překlad vznikl až o několik měsíců později. Tvůrce článku přináší i zprávy o kampani, která publikaci podpořila. Uvádí, že kniha už se prodává v několikátém vydání „*proto, že mu [románu] byla dělána případná reklama, nejdříve některými na výsost rozhorlenými kritikami*

¹⁰⁹ „Proti vlně hrnoucí bahno.“

¹¹⁰ „Kniha stvořená pro Berlín nebo Vídeň.“

¹¹¹ *La Revue française de Prague: organe de la Fédération des Sections de l'Alliance Française en Tchécoslovaquie*. Prague: 1923. s. 72.

¹¹² „Podlá propaganda“

¹¹³ „Je mi to velmi líto, ale žádám Vás, abyste nám nadále neposílali mladé dívky z vaší země. Jsou tu považovány za nežádoucí.“

¹¹⁴ „... že Němci se stali mistry slizké propagandy...“ *Revue française de Prague*. Prague: 1923. s. 152.

a potom trousivšími se pověstmi, podle nichž prý bylo proti autorovi zavedeno soudní šetření.“ Pisatel se nevyvaroval domněnek, že Victor sám na sebe chtěl poštvat jurisdikci, aby se prodejnost knihy zvýšila. Dále je zmíněno, že jiní autoři se proti postihování Victora bouří, ne kvůli knize, ale argumentují tím, že je ohrožena svoboda slova. Pisatel vnímá více než polovinu knihy jako pornografickou, což ale podotýká v klidu, bez většího viditelného odsuzování. Co ho zaráží je, že něco takového napsal právě Victor Margueritte. Ten prý *„nikdy nebyl spisovatelem velkým, on, ani jeho bratr Pavel, s nímž psával společně. Viktor zestárl a osiřel; snad obého je příčinou hasnutí jeho hvězdy, a jeho hřích je nejspíše jen z marnivosti.*“ Podobně je zpochybněno Marguerittovo tvrzení o mravnosti knihy. Autor článku upírá Marguerittovi jakékoli vyšší cíle a ideály. To, že takový román napsal je podle něj způsobeno hlavně snahou dostat se zpět na výsluní.¹¹⁵

3.4 Ohlas českého vydání Garsonky

Garsonka byla připravena k tisku v červenci 1923. V knize natištěné věnování je tohoto data a zní: *„Smím Vám, drahá paní, věnovati tento překlad? Jarka.*“¹¹⁶. Než se ale dostala do oběhu, minulo ještě několik měsíců. První reakce na vydání, v podobě upoutávky nacházíme v tisku nejprve 15. prosince. Vlastní novinářské reakce přicházejí až v poslední části ledna.

Vydání českého překladu zaznamenal i *Bibliografický katalog Ladislava Živného*, který vycházel v letech 1922- 1929. Český překlad je zachycený v lednovém vydání z roku 1924. Více než nakladatelské údaje se o knize nedočteme. Mimo *Prostituky* a druhého dílu trilogie *Le Compagnon* už v dalších vydáních katalogu žádné Marguerittovy knihy, ani jejich adaptace nejsou. *Le Compagnon* vyšel v roce 1924 (v Katalogu se objevil v roce 1925), v nakladatelství Máj, stejně jako *Garsonka*. Na titulní straně je připomínáno, že autor této knihy je zároveň *„autor Garçonky“* a v podnadpisu stojí, že se jedná o *„Román o mravech dnešní společnosti“*.¹¹⁷

V katalogu není zaznamenán překlad divadelní adaptace, ani druhé vydání románu *Prostitutka* v roce 1928.

3.4.1 Ohlasy v časopisech

Knihy byla předmětem recenzí v několika časopisech. Revue s tradicí, jako byl

¹¹⁵*Lidové noviny*. Ročník 31. 3.1.1923. číslo 3. s. 7.

¹¹⁶MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha:1923. s. 3.

¹¹⁷MARGUERITTE, Victor. *Le Compagnon: román o mravech dnešní společnosti*. Praha: 1924. s. 2.

Lumír, se ale jejímu hodnocení, či jakémukoli jinému uvádění, vyhnuly. Recenze se objevila například v časopise *Pramen*. Zde recenzent, který zůstal v anonymitě, zpočátku připomíná, že kniha byla v několika zemích zakázána, a že ani v Československu nevyšel překlad v plném znění. Připouští, že knize „*by se jinak věnovalo málo pozornosti, neboť umělecká její cena je nevalná.*“ Přibližuje děj, ale vyjadřuje se hlavně k postupům cenzury všeobecně. „*Garsonka má své právo protestu a varování a neměla býti umlčena pro několik směšných míst. A speciálně československá cenzura propouští vyložené pornografie, konfiskujíc leda obálky, zatím o autoru Garsonky nelze dokázat, že se máchal v kalu a že jej přiozdoval, jak to dělají pisatelé pornografií, aby na tom vydělal.*“ Pisatel přiznává Marguerittovi nejen právo napsat beztrestně takovouto knihu, ale zároveň nepopírá možnost, že autor psaním sledoval nějaké vyšší cíle. Negativní ohlas ve Francii připisuje tomu, že kritika v knize má v hledáčku vlivné městske obyvatelstvo, resp. jejich mravy. Dalším dráždivým bodem by mohl být v knize vyjádřený autorův proruský postoj. Dílo je celkově hodnoceno jako běžné, průměrné.¹¹⁸

V týdeníku *Přítomnost* (vychází od ledna 1924).¹¹⁹ Autor na začátku článku dává najevo své sympatie k autorovi Garsonky. „*Přečteš „Prostitutku“, méně slavný román p. Marguerittův, řekli jsme si s uznalým obdivem: Jaké to silné lokty, ten muž ví, jak se to dělá, a nemá zřejmě chuti zůstat zneuznaným literátem! Margueritte, řekli jsme si, běhá za úspěchem jako jiní muži za ženami, a nezná lepších věcí, než spát s dvacátým vydáním.*“ Ale to, že recenzent smýšlí o autorovi v dobrém, je jen krátké zdání. Tato věta je poslední, kterou autor článku nevyjadřuje negativní postoj k Marguerittovi a jeho dílu. Pisatel hned také připouští, že pro Margueritta je důležitá hlavně popularita, vzestup a finanční prostředky. Není nakloněný myšlence, že by Victorovým cílem byl i nějaký idealistický záměr: „*...neproklíná proto tak silně dobrou společnost, aby rozhořčením vydělal peníze a dostal se do ní?*“

Jak již bylo zmíněno, Marguerittovi je vytýkána snaha vydělat a také nedostatek uměleckých ambicí. „*Jen by v něm musilo býti více – jak bychom to řekli – umění. Umění má tu podivuhodnou vlastnost, že vše dovede učiniti nevinným, dovede vykoupiti každou látku, a byť to byl i bacchanal keřasů.*“ Jenže to není Victorův případ. Ten totiž „*jakožto umělec nestojí za dvě slova.*“ Jeho ostré lokty se zdají být recenzentovi doslova ukončeny o morální zed: „*Ale Margueritte neodvažuje se odpoutati se zcela od morálky a ukazuje Moniku nejdříve ve stavu ideální putičky, z něhož byla vyrvána pouze vinou mužovou.*“

Pisatel kritizuje, že i když Monika jde z ruky do ruky a vyhraňuje si právo na

¹¹⁸*Pramen*. Ročník 4. 1923- 1924. s. 456.

¹¹⁹Je možné, že autorem statě je Ferdinand Peroutka, jelikož se podepsal „fp“. Peroutka si ale své příspěvky běžně podepisuje, není mi jasné, proč by tak v tomto případě neučinil.

mládenecký život, činí tak spíše kvůli nějakým ideálům a tím pádem z jiných důvodů, než to dělají sami muži. „...v tom není žádné rovnosti s muži, nýbrž pouze vzdor.“¹²⁰ Muži své chování řídí pudy, Monika vzdorem. Navíc se recenzent staví ještě kriticky k celému zakončení knihy. Místo, aby se Monika srovnala se životem jiným způsobem, je autorem vehnána do náruči svého „spasitele“. „*Ale Margueritte, jak se ukáže, je dosti blízký spisovatelům kalendářových povídek a tak nedá tomuto plameni se strávit v sobě samém, nýbrž ukončí román šťastnou svatbou...*“ Podle recenzenta tedy Margueritte svou knihu, která už tak byla dost myšlenkově nevyrovnaná, dobil ukázkově kýčovitým koncem. Závěrem podotýká, že „román působí dojmem pustě se točícího mechanismu jako nějaká prázdná továrna“. I když je to hodnocení poněkud ostré, je zároveň trefné a velmi přiléhavé.¹²¹

Přes poměrně vysokou úroveň kritiky se autor dopustil i chyb. Spojil totiž *Spolek českých spisovatelů beleteristů Máje* s nakladatelstvím *Máj* a obvinil spisovatele sdružené ve spolku, že se chtějí na románu přiživit. Na to si potom stěžuje pravděpodobně jeden ze spisovatelů spolku, který požaduje zveřejnění dementi, které se objevilo ve třetím čísle *Přítomnosti*. Jeho dopis byl otištěn. To že spolek s knihou nemá nic společného potvrzuje mimoděk odesílatel i špatnou podobou názvu románu, který v dopise kolísá mezi „garsonka“ a „garçonka“.¹²²

Toto jsou jediné publikace, kde jsem recenze nebo kritiku ke *Garsonce* našla. Jiné týdeníky a měsíčníky, jako *Lumír* nebo *Nová doba*, pro ni nenašly na svých stranách místo.

3.4.2 Ohlasy v denním tisku

Nejpočetnější výskyt reakcí jsem zaznamenala v českých denících. Často jsou si navzájem podobné. V následujících periodikách jsem hledala a ve většině našla o románu zmínky. Periodika jsou často orgány jednotlivých politických stran.

Národní politika je list Národní demokratické strany. Jeho největší část je věnována zahraniční politice, následují domácí zprávy a kurz koruny, rubrika s různými zprávami, ve kterých najdeme cokoli od rozličných trestných činů k humorným událostem. Část listu je věnována fejetonům. Z kulturních zpráv se objevují pravidelně divadelní programy a programy uměleckých výstav. Vychází ranní a odpolední vydání. S literaturou se setkáváme v nedělní příloze. Velká část je věnována národnímu hospodářství a sportu.

Deník *České Slovo*, orgán Československé strany socialistické, je členěn opět na

¹²⁰*Přítomnost*. Ročník 1. Číslo 2. 24. 1. 1924. s. 27, 28.

¹²¹*Přítomnost*. Ročník 1. Číslo 2. 24. 1. 1924. s. 27, 28.

¹²²*Přítomnost*. Ročník 1. Číslo 3. 31. 1. 1924. s. 48

ranní a odpolední vydání. Kombinuje zprávy z domova i ze světa, rubriky jsou o poznání méně organizované než v Národní politice. Hlavní důraz je kladen na domácí sociální politiku. Divadlo, literatura a umění mají pravidelnou rubriku, která především informuje o programu institucí.

Další deník, ve kterém jsem o románu našla zmínky, se jmenuje *Tribuna*. Vycházel ráno a večer a jedná se o komunistický tisk. Strukturou se příliš neliší od předchozích. Přináší zprávy ze zahraničí i z domova, kulturní rubrika je omezená na zprávy o programu divadel a kin a velkou část místa zabírá sociální problematika.

Národní listy, orgán Národně demokratické strany, mají poměrně široký zahraniční rozhled. Tedy, když se něco děje v zahraničí, objevuje se to i v těchto novinách. Listy se občas vyjadřují i k případům Garsonky v zahraničí. Mají poměrně obsáhlou kulturní rubriku. Jejich digitalizace byla dokončena až v minulém roce, takže některá místa jsou nečitelná. Článek, který by se přímo zabýval *Garsonkou* v českém prostředí, jsem nenalezla.

Při nahlédnutí do jiných regionálních periodik jsem se s reakcí na *Garsonku* nesetkala. Zkoušela jsem jich několik projít, například *Občanské listy*, které byly určeny socialistům v Nymburce, Poděbradech, Pečkách, Sadské a okolí a *Hlas demokracie*, který byl listem Národní demokracie pro oblast Kolína, Kutné hory a okolí. Tyto regionální týdeníky se samozřejmě věnovaly především místnímu zpravodajství. V oblasti kultury zmiňovaly hlavně lokální divadelní a hudební akce. *Hlas demokracie* sice přináší informace o některých nových knihách, ale jedná se spíše o díla klasická a populárně-naučná.

Snad jediný z deníků, který se k tématu vůbec nevyjádřil, ani o něm nepřinesl žádnou zprávu, je *Čech* s katolickým zaměřením. Jediné knihy, o kterých píše, jsou knihy nábožensky zaměřené.

Lidové noviny nebyly orgánem žádné strany. Až do první světové války byly velmi populární. Přinášely zprávy z domácí i zahraniční politiky a mezi jejich přispěvatele patřili například bratři Čapkové, Eduard Bass a další významní spisovatelé.

Venkov byl úřední list Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu. Věnoval velkou pozornost sociálním tématům i hospodářským zprávám. Kulturnímu dění byly vyhrazeny pravidelné rubriky, zejména nedělní příloha. Vycházel pouze jednou denně.

Právo lidu, orgánu Československé sociálně demokratické strany dělnické, se věnoval domácím i zahraničním událostech, zaměřen byl na sociální problematiku. Kultuře byly vyhrazeny pravidelné rubriky upozorňující především na kulturní program divadel a kin.

Revue Pramen, pravidelně vycházející časopis věnující se literatuře a kultuře.

Upoutávky

Na konci prosince a v lednu se nejčastěji s knihou setkáváme ve formě upoutávky. Některé z nich obsahují jen název knihy a nesdělují žádné podrobnosti nebo vysvětlení. Jsou použity přibližně dva centimetry vysoká, tučná písmena „GARSONKA“, pod nimiž je připsána cena 24 korun a upozornění, že knihu najdeme „*Na skladě v každém knihkupectví, zejména ve výpravě Nakladatelského družstva MÁJE*“¹²³ Pro upoutávky na knihy není typické, že se na stránkách periodik vyskytují samostatně. Většinou je jich několik pohromadě v různých oznamovatelích. Když už jsem se s upoutávkou samostatnou setkala, nikdy neměla takovýto vzhled. Tato forma byla zvolena i pro upoutávku v *Národních listech*.¹²⁴ Ze zvoleného druhu upoutávky můžeme usuzovat, že zadavatel předpokládal, že forma sama o sobě vzbudí reakci, a tedy, že si ji čtenář spojí s něčím konkrétním, co už slyšel, a není důvod pro uvádění dalšího vysvětlení.

Před Vánocemi jsou noviny plné knižních oznamovatelů a upoutávek, ale *Garsonka* už se mezi nimi nenachází. Upoutávky jsou často zaplněny odkazy na romány českých autorů nebo různé reedice klasiků.

Další způsob upozornění na knihu byl: „*Román Garsonka Victora Margueritta, došedší ve Francii nevidaného dosud rozšíření a vyvolavší neslýchaný rozruch po celém vzdělaném světě, je knihou mimořádného významu, podáváje duši dnešní společnosti v její nejpravdivější nahotě. Český překlad vydalo Nakladatelské družstvo „Máje“ v Praze.*“¹²⁵

Nakladatel se snažil nalákat právě na kontroverzní stránku románu, na které byl založen její úspěch v zahraničí. Je možné, že povědomí čtenářstva nebylo dostatečné, a že samotný nápis z prosince neměl ten správný efekt a nevyvolal dostatek zájmu čtenářů. Snaha o vyvolání zvědavosti je znát z formulace příslovčí jako „mimořádný, jedinečný, neslýchaný, nejpravdivější“, což je typická reklamní mluva, snažící se upozornit na výjimečnost produktu.

Jiný text, který se objevil v Národní politice na konci ledna byl: „*Svědomím naší doby je román Victora Margueritta „Garsonka“, jenž vyvolal v oficiálním kruhu literárním v Paříži rozruch, blízký skandálu, přinesl však autorovi nadšené uznání veřejnosti za jeho odvahu k upřímnosti. Mezi jeho obhájce postavil se i Anatol France a kniha rozšířila se již v milionu výtisků.*“¹²⁶ Následuje odkaz na nakladatele a cenu. Vidíme, že nekonkrétní superlativa minulé upoutávky nahradily poněkud konkrétnější formulace. Zmínka o Anatolu France dodává knize větší míru vážnosti. Autor upoutávky se opět opírá o ohlas ve Francii,

¹²³*Národní politika*. Ročník 41. Číslo 343. 15. 12. 1923. s. 11.

¹²⁴*Národní listy*. Ročník 63. Číslo 343. 15. 12. 1923. s. 7.

¹²⁵*Národní politika*. Ročník 42. Číslo 5. 5. 1. 1924. s. 7

¹²⁶*Národní politika*. Ročník 42. Číslo 27. 27. 1. 1924. s. 9

což může znamenat, že v českém prostředí se dílu zatím nedostalo větší odezvy. Žádná z upoutávek, se kterými jsem se setkala, nemluví o popularitě v českém prostředí. Tato upoutávka byla otištěna i v *Českém Slově*¹²⁷.

Když se podíváme na pořadí upoutávek, mohli bychom se domnívat, že uvažování toho, kdo měl propagaci románu na starosti, se měnilo a vyvíjelo. Oznámení v doposud citovaných denících vycházely v podobném pořadí. Tento postup je narušen u deníku *Venkov*, kde upoutávka s odkazem na Anatola France je zařazena hned v polovině prosince.¹²⁸

Z literární rubriky *Českého Slova* lze vyčíst zmínku pozitivně laděnou: „*Nejvěrnějším zrcadlem dvacátého století jest román Victora Margueritte: „Garsonka“, který ve francouzském originále rozlétl se za rok v milionu výtisků po veškerém kulturním světě. Český překlad vydalo Nakladatelské Družstvo Máje v Praze.*“¹²⁹ Vidíme, že příspěvek má charakter reklamy, ale nebyla tu na rozdíl od ostatních upoutávek uvedena cena publikace, příspěvek nemá reklamní číslo jako ostatní upoutávky a je zařazen do literární rubriky stejně jako ostatní novinářské zprávy. Použité jazykové prostředky jsou z reklamního slovníku. Opět vidíme superlativa jako „nejvěrnější“ nebo poetický slovník: „rozlétl se“. Navíc zmiňovaného milionu výtisků, pokud vím, kniha opravdu nedosáhla. Tento příspěvek tedy považuji za skrytou reklamu, která se navenek tváří jako seriózní příspěvek.

Český deník, vycházející v Plzni, jako jediný z regionálních periodik přináší v rubrice, kde se oznamují nové knihy, krátký článek, který je také dílem nakladatele. Zaujímá k románu velmi kladný postoj a je připsána i cena, navíc vyjadřuje spokojenost s tím, že si dílo našlo cestu do českého prostředí. Jedná se tedy o reklamu, ale poněkud delší a jiného tvaru, než ty, které jsem doposud zmiňovala. „*Výrok Oscara Wildea, že nechť dvacátého století k realismu je vztekem Kalibana, jenž vidí vlastní tvář v zrcadle, ukázal se drtivě pravdivým při objevení se románu Viktora Margueritta „La Garçonne“.* Victor prý chtěl jen provést analýzu společnosti, jejích soudobých jevů. Dokonce se prý stal „svědomím své doby“ Rozruch vyvolaný románem přirovnává k tomu, který vypukl po vydání Baudelairových *Květů zla*. Pisatel tedy srovnává *Garsonku* s jiným dílem s nesporně vyšší uměleckou hodnotou. Bohužel, toto přirovnání také ztrácí na vážnosti, protože autor nebyl schopen správně napsat jméno básníka a zkomolil je jako „Bardelaira“. „*A dílo našlo zanedlouho i v našich českých kruzích literárních obháje. Kladouce do rukou veřejnosti český překlad románu Victora Margueritta jsme si vědomi, že odevzdáváme čtenářské obci nejvěrnější zrcadlo dobových*

¹²⁷ *České slovo*. Ročník 16. Číslo 24. 27. 1. 1924. s. 6.

¹²⁸ *Venkov*. Ročník 18. Číslo 292. 15. 12. 1923. s. 7.

¹²⁹ *České Slovo*. Ročník 15. Číslo 293. 15. 12. 1923. s. 5.

*poměrů, jemuž nemůže upřít velké ceny výchovné nikdo, kdo se dovede podívatí nezkaleným pohledem tváří v tvář pravdě.*¹³⁰ Je to tedy částečně formulováno i jako výzva.

Kniha běžně není zařazována mezi nově vyšlou literaturu v přehledech, kromě jedné takové ukázky v *Národních listech*, kdy byla zařazena mezi nově přeloženými knížkami. Není to sice velká reflexe, ale víme, že kniha byla v danou chvíli přijata mezi ostatní publikace a byla vzata na vědomí.¹³¹

Reakce na konfiskaci

Garsonka byla vydána pouze jednou a její náklad byl částečně cenzurován. Vybílána byla místa, která popisovala například milostné scény. Tyto zásahy se začaly zdát po čase nedostatečné a kniha byla v knihkupectvích konfiskována. O důvodech zabavení, ale i o názorech na něj, referuje denní tisk. Zde bych chtěla dodat, že v souvislosti s konfiskací českého nákladu díla není nikde zmíněno, že by se někdo zabavil také francouzskou verzí, která byla k dostání i v českých knihkupectvích.

Národní politika nás v oddělení „Různé zprávy“ informuje o konfiskaci *Garsonky*. „Překlad Marguerittova románu „*Garsonka*“ byl zkonfiskován. Předevčírem a včera byla kniha úředními orgány po pražských knihkupectvích sbírána.“¹³² Celá věc není více vysvětlena, a to ani v dalších vydáních deníku. Zdá se, že se pisatel myslel, že důvody jsou zřejmé. Nebylo je potřeba rozvádět.

Na konci února nám ten samý deník přinesl pokračování příběhu, kterým bylo zrušení této konfiskace. „*Jak známo, byl český překlad románu V. Margueritta „La Garçone“ [!], vydaný družstvem „Máj“, konfiskován. Včerejší pražský senát konfiskaci zrušil. Státní zástupce podal odvolání.*“¹³³ Vidíme tedy, že proces odvolání trval méně než měsíc a soud neshledal konfiskaci oprávněnou. Bohužel novinář nepřidal do své zprávy svůj názor. Lhostejnost, alespoň zdánlivá, je postojem, který médium zaujalo. Jak uvidíme v dalších denících, i zprávy o konfiskaci a opětovném uvolnění byly doprovázeny souhlasnými nebo nesouhlasnými poznámkami.

Deník *České Slovo* se na začátku ledna o konfiskaci nezmiňuje. Není se čemu divit, protože sám má problémy s cenzurou. Jeho čtenáři v předchozím vydání našli na titulní stránce jen vybělené místo. Není blíže specifikováno, o jaký článek se jednalo, ale dále je připsáno, že byly konfiskovány části *Stráže lidu*, *Stráže na severu* kvůli antiklerikálním

¹³⁰ *Český deník*. Ročník 13. Číslo 1. 1. 1924. s. 19.

¹³¹ *Národní listy*. Ročník 64. Číslo 27. 27. 1. 1924. Neustránkováno, Vzdělávací příloha Národních listů.

¹³² *Národní politika*. Ročník 42. Číslo 32. 1. 2. 1924. Příloha, neustránkováno.

¹³³ *Národní politika*. Ročník 42. Číslo 56. 26. 2. 1924. s. 2.

článkům, dále uvádí konfiskaci knihy *Kněz, žena a zpověď*, která byla v oběhu už dva roky, aniž by se proti ní někdo bouřil. Deník využívá těchto událostí, aby mohl postup cenzorů kritizovat. „*Toto je konfiskační prakse klerikální. Odvaha její přestoupila již meze a za tyto meze musí být zase vykázána.*“¹³⁴ Myslím, že je poměrně důležité, že se zde v souvislosti s konfiskacemi knih konfiskace Garsonky neobjevuje. Buď si ji autor nevšiml, což není pravděpodobné, nebo ji spíš nechtěl uvádět v souvislosti s výše zmíněnými tituly. Nedává ji tedy do stejné kategorie. Do kategorie těch, za které se otevřeně postavil.

Tyto noviny nás informují o zrušení konfiskace. Je zachyceno dokonce v obou vydáních deníku, v ranním poněkud obsáhleji. Oproti předchozím obsahuje nové informace. Navíc novinář prozrazuje svůj názor na dílo. „*Včerejší pražský senát v. r. Boučka zrušil konfiskaci románu „La Garçone“[!], který je dílem V. Margueritta, jenž za tento román byl vyloučen z francouzské Akademie. Česky vyšlo dílo v překladu Jarky nevole[!], nákladem družstva „Máj“, které podalo námitky proti jeho zabavení. Senát uznal, že román, až na třináct řádek, nijak neohrožuje veřejnou mravnost. Státní zástupce se odvolal, bude-li však odvolání zamítnuto, bude se tento homosexuelní román volně prodávati. Ve Francii a v Německu je román zabaven a kdo tedy bude chtít číst „Garçonku“, bude si musit koupiti její české vydání.*“¹³⁵ Autorovi zprávy se román tak nelíbil, že snad ani nepovažoval za nutné zjistit si, jak se správně píše. Za nejškodlivější část považuje tu, která se věnuje homosexuálním vztahům. Nenapadá tedy, jako ostatní kritici, přímo princip toho, že se mladá dáma rozhodla vymknout kontrole společnosti celkově. Navíc si myslím, že výše zmiňovaný nemá správné informace ohledně konfiskace v jiných státech. Není mi známo, že by ve Francii kniha byla zabavena a ani jiná periodika toto nezmiňují. *Tribuna* naopak upozorovala „*Ohromné úspěchy v Německu.*“¹³⁶

V *Tribuně* se oproti dříve řečenému nedovídáme příliš nového. Zpráva o konfiskaci zní jako povzdech nad cenzurou: „*Opět zabavená kniha. Na rozkaz státního návladnictví byla u všech pražských knihkupců zabavena Marguerottova [!] „Garçonka“[!].*“¹³⁷ Jak je vidět, se správnou podobou jména autora ani knihy si nikdo hlavu nelámá. Slovo „opět“ ale naznačuje, že se autorovi zdá být konfiskace častým jevem.

Garsonka se v *Tribuně* dostala do rubriky *Soudní síň*, kde se normálně píše spíše o vraždách, jiných násilných činech a o následných soudních procesech a aférách. „*Před senátem vrch. r. Boučka hájil Garsonku i Margueritta velmi vtipně advokát dr. Löwenbach.*“

¹³⁴ *České Slovo*. Ročník 16. Číslo 31. 5. 2. 1924. s. 3.

¹³⁵ *České Slovo*. Ročník 16. Číslo 43. 26. 2. 1924. s. 4.

¹³⁶ *Večerní Tribuna*. Ročník 6. Číslo 46. 25. 2. 1924. s. 2.

¹³⁷ *Tribuna*. Ročník 6. Číslo 29. 2. 2. 1924. s. 4.

Citoval zejména známý názor Anatola France na Akademii, o které se tento autor, ve své „Epikurově zahradě“,¹³⁸ nevyjádřil právě s nadšením a přečetl i jeho protest proti vyloučení Margueritta.¹³⁹ Na rozdíl od předchozích zmínek se tu psalo i o tom, jak probíhalo soudní přelíčení. Obhájcem konfiskace byl dr. Ulmann, který trval na tom, že kniha je morálně závadná. Je zajímavé, že v tomto článku není žádná chyba ve jméně autora nebo knihy. Je přesně dodržovaná francouzská i česká forma názvů románu, což, jak už jsme viděli, je v českém denním tisku ojedinělé.

V *Lidových novinách*, které o Garsonce jinak nepíší, byl napsán také příspěvek ohledně soudního sporu. Navíc je zde informace o odůvodnění senátu zemského trestního soudu, proč konfiskaci zrušil. „*Po dlouhé poradě se senát přiklonil k názoru dra Löwenbacha a zrušil konfiskaci, odůvodniv své rozhodnutí tím, že jednotlivá závadná místa musí se posuzovat v souvislosti s celým románem, jímž autor hledí přivodit jistou nápravu v poválečném životě francouzském.*“¹⁴⁰

Věhlas autora a jeho záměr při psaní románu byly to, co přesvědčilo porotu, aby ho dále nezdržovala mimo trh.

I v deníku *Právo lidu* je zmínka o zabavení. Vyjádřen je i názor pisatele na zabavení, ačkoli jde spíš o rezignované podotknutí, že konfiskacenií krok příliš efektivní. „*Že by to bylo rozumné opatření, pochybujeme. Zvýší jenom zájem a sháňku po této knize, která stejně byla skoro rozebrána.*“¹⁴¹

A na konci února se opět dovídáme o zrušení konfiskace. Je to také jediná zmínka v denním tisku, kde se připomíná, že části překladu byly vybíleny před tím, než se kniha dostala na trh. *Některá místa překladu byla u nás zabavena, poněvadž v nich bylo shledáno porušování a ohrožování veřejné mravnosti.*“ Jinak se zpráva neliší od předchozích a nepřináší nám nic nového. Doplněna je o povzdech, že dílo „...*má zase o trochu reklamy víc!*“¹⁴²

Národní listy nás informují hlavně o situaci v zahraničí, takže přineslo zprávy o konfiskacích mimo české prostředí. Například ze Španělska, kde byl zabaven překlad stejně jako původní francouzské vydání.¹⁴³

Deník se vyjádřil i ke konfiskaci. „*S překladem Marguerittovy Garçonky to přece jen nakonec u nás špatně dopadlo: včera a dnes byla sbírána po pražských knihkupectvích*

¹³⁸Epikurova zahrada je sbírka esejí Anatola France, zabývající se principy, na kterých stojí víra.

¹³⁹*Večerní Tribuna*. Ročník 6. Číslo 46. 25. 2. 1924. s. 2.

¹⁴⁰*Lidové noviny*. Ročník 32. Číslo 104. 27. 2. 1924. s. 6.

¹⁴¹*Právo lidu*. Ročník 33. Číslo 29. 2. 2. 1924. s. 5.

¹⁴²*Právo lidu*. Ročník 33. Číslo 48. 26. 2. 1924. s. 4.

¹⁴³*Národní listy*. Ročník 63. Číslo 347. 19. 12. 1923. s. 1, večerní vydání

neboť byla právě zkonfiskována. Má však taková konfiskační prakse smysl, když se už kniha rozlétla po vlastech?“ Jako někteří další nepovažuje konfiskaci za dobrý nápad. Spíše proto, že už je v oběhu delší dobu. Na rozdíl od předchozích komentářů tu není vyjádřen názor, že konfiskace dělá knihu zbytečně přitažlivější.¹⁴⁴

Prostřednictvím *Národních listů* se také dovídáme, že „*Garsoka nesmí býti přeložena do němčiny.*“ Jedná se o nařízení z Vídně, které platí pro Rakousko. Příspěvek ovšem nevzbuzuje příliš důvěry. „...*překlad knihy Victora Marguerittea[!] „Le garçon“[!], který byl vydán vídeňským naklad. „Renaissance[!]“.*¹⁴⁵ Tedy téměř v prvním řádku vidíme tři jazykové nepřesnosti. Tvar autorova jména, zkomolení názvu knihy a špatná podoba jména nakladatelství – jen s jedním „s“. Příspěvek je navíc poměrně zmatený. Sděluje, že překlad byl vydán bez autorova vědomí, tedy došlo k narušení autorského práva. Majitel nakladatelství chtěl získat povolení, když zjistil hrozbu konfiskace. Margueritte ale nesvolil, protože „*některé výroky v knize mohou býti řečeny pouze francouzsky, poněvadž v německém překladě by se staly oplzlostmi. Německý překlad knihy „Le garçon“ by poškodil pověst francouzského děvčete v cizině.*“¹⁴⁶ Toto tvrzení je přinejmenším zavádějící. Kniha, jak víme, byla přeložena do několika jiných jazyků, takže Margueritte by jednal pokaždé jinak, podle toho, do kterého jazyka se měla kniha překládat. Přiměřené vysvětlení by mohlo být, že Margueritte nechtěl souhlasit s překladem, který s ním nebyl konzultován.

V souvislosti s touto kritikou cenzury bych chtěla dodat, že nebyla v této době ojedinělá. Například o několik měsíců později, v časopise nakladatelství Aventina, nacházíme článek zaměřený na kritiku cenzora, který nenechal vyjít některá díla Cammilla Lemmoniera. Sám cenzor vysvětlil svůj postup jako „*Na to my nehledíme, jestli je to umělecké dílo nebo ne. My to posuzujeme podle toho, jak to působí.*“¹⁴⁷ I když článek byl spíše obranou autora proti úřednické necitlivosti, můžeme podle něj cenzorský postup do jisté míry posuzovat. Opakuji, že to vše souvisí právě s oním Zákonem na ochranu republiky, který mimo jiné umožnil cenzurování literárních děl. Pod jeho vlivem se stalo obvyklé setkávat se se stížnostmi na postup cenzorů, či právě v denním tisku s vybělenými stranami nebo částmi článků.

Delší články

Delší články se v novinách vyskytují ojediněle. Je zajímavé, že přímo téma knihy se

¹⁴⁴*Národní listy*. Ročník 64. Číslo 32. 1. 2. 1924. s. 4.

¹⁴⁵*Národní listy*. Ročník 64. Číslo 56. 26. 2. 1924. s. 1, večerní vydání.

¹⁴⁶*Národní listy*. Ročník 64. Číslo 56. 26. 2. 1924. s. 1, večerní vydání.

¹⁴⁷*Rozpravy Aventina*. Ročník 1. Číslo 1. 1925-1926, s. 8.

v nich příliš nekritizuje. Nikdo nenamítá příliš proti tomu, že Margueritte zachycuje poválečný morální úpadek společnosti. Ke zpracování knihy se následující recenze také nevyjadřují. Co je tedy jejich obsahem?

V *Českém Slově*, v sekci, která se zabývá literárními díly, jsem našla zajímavý příspěvek. Jedná se článek „Román, o kterém se píše“. Autor, který se podepsal jako „v.“, začíná slovy „*Loni vyšel v Paříži román, jehož nadpisu není třeba zde uvádět, napsaný předním moderním spisovatelem francouzským,*“ a dále pokračuje připomenutím obsahu. Z toho vidíme, že se mezi čtenáři listu předpokládá rozšířené povědomí o celé věci, i když o ní nikdo dosud v tomto periodiku nepsal. Co se týče vlastního sdělení, už jsme se setkali s názorem, že Victorovy romány jsou průměrné až podprůměrné, ale v tomto příspěvku se dovídáme, že „*Literárně vyniká román vysoko nad romány třebas Prévostovi, na př. nad ty „Donjuanky“, o nichž tu svého času byla zmínka, miluje svou hrdinku ne pro její pohlavní pikantnost, nýbrž pro její povahu a přímost, pro její čestné rozhorlení a hrdou samostatnost, pro její jasnost myšlení a životní schopnost.*“ Zde vidím zajímavý názor. Autor příspěvku totiž, podle mě, jako jeden z mála pochopil vztah mezi autorem a postavou Moniky. Nepřistupoval k románu zaslepeně, a tak mu mohl přiznat i jisté kvality. I dále totiž pokračuje v poměrně pozitivním tónu „*Je to román poměrně hezky psaný, dovednou, vkusnou a hladkou literární prózou, v průhledných nepřetížených kapitolách, v pružném a bystrém postupu, s měňavou a hojnou zajímavostí postav i scén.*“ S takovým výčtem nás ale napadne, že autor je možná ohledně románu až příliš optimistický. Po přečtení románu cítíme, že používání těchto pozitivních výrazů je trochu nadsazené.

Ke kritikám ve Francii se pisatel staví negativně a zdá se, že je mu sympatický postup Victora během tohoto lynčování: „*Co měl autor dělat? Vpravil se velmi klidně a úsměvně ve svůj osud, snesl hanu, která se na něho sesypala, a utěšil se ohromným knihkupeckým úspěchem, jehož román dosáhl.*“

Dále, jakoby se v pisateli všechno obrátilo, najednou je proti existenci *Garsonky*. Nejprve kritizuje, jak s ní zacházela média. Zamýšlí se i nad tím, jaká je role žurnalisty, a jak by se k takovým dílům měl stavět. Myslí si, že by se jim nemělo dopřávat tolik prostoru v novinách. To jsou ale slova spíše spojená s děním ve Francii, kde opravdu spor ohledně *Garsonky* přerostl v novinářský boj. „*Bylo by však uvažovat o tom, nemají-li časopisy a zvláště denní listy vymyslet si nějaký jiný, lepší způsob, k takové belleterii zachovat, aby neubírala času a vnímavosti cennějším literárním dílům. Dozajista valně neprospěje brojit, hlasitě varovat, zle se katit na urážlivou nemravnost, protože všechno varování a brojení stává se reklamou nad všechny inseráty, jako když se v panoptiku nad dvéře zvláštního oddělení*

vyvěsí „*Jen pro dospělé*“. Nejrozumnější by asi bylo o knihách toho druhu vůbec v novinách pomlčet, kdyby se tomu nepřičila sama podstata žurnalistiky vyžadující nutně, aby bylo promluveno o všem, co den vynese na povrch, co den pozdvihne k jakémusi okamžitému významu.“ Nakonec se uchyluje spíše k naivní úvaze, že by bylo lepší, kdyby takové romány nebyly tolik kupovány. Kdyby nevypukl takový povyk ve Francii, nevypukl by ani v ostatních zemích. „*Ani u nás nebyla by se románem význačně zabývala péra, která se francouzskými romány obyčejně málokdy zabývají, a nebyla by vzbudila očekávání, že je v románě zase ještě nějaká smělejší erotika nežli v některých našich románech Trévalových nebo Böhnelových.*“¹⁴⁸

Autor se spíše než k námětu a obsahu věnuje tomu, co román doprovází při jeho vydávání. Vadí mu reakce novinářů i přílišná čtenářská obliba.

Zajímavá reflexe byla v nedělní příloze listu *České Slovo*, v *Módní revue*. Zde je článek, kterým některá z příspěvatelek vyjadřuje svůj postoj nejen ke *Garsonce*, ale i k ženám, které se chovají podobně. Nevíme, co přesně vedlo autorku k napsání příspěvku. Asi se nejednalo přímo o reakci na *Garsonku*, ale spíš touha vyjádřit se k problematice ženského chování všeobecně. Příspěvek je ironicky laděný a je psán v první osobě jednotného čísla. „*Můj manžel říká, že se naprosto nehodí pro mladou vdanou dámu, aby chodila sama do kavárny, kde se baví s mladými muži. [...] Můj manžel říká, že se nemám ve společnosti pudrovat. [...] Můj manžel říká, že mám číst noviny.*“ Tři odstavce, ze kterých se text skládá, začínají pokaždé úvodem „*Můj manžel říká...*“ Po každé z těchto vět následuje několik důvodů mladé dámy, proč nemůže daný úkol plnit. V kavárně se jí líbí prostředí a společnost, pudřenku mít musí neboť je stále v hledáčku ostatních a noviny číst nechce, protože jsou nudné: „*... co je nového a zajímavého, to mi poví přítelkyně. (...) Až budu chtít něco číst, vypůjčím si od svého přítele knihu, která se jmenuje Garçonka, a o které mi povídal tolik zajímavého. Ale tomu můj manžel už vůbec nerozumí.*“ Vidíme zde tedy ironickou kritiku dívek, které nechtou a hledají jen zábavu a zároveň tuto stať můžeme považovat za profil, jaký pisatelka přisuzuje ženě, která si *Garsonku* se zájmem přečetla.¹⁴⁹

V deníku *Právo lidu*, se se zmínkou setkáváme v lednu v rubrice *Literatura a umění*. Autor, který zůstává anonymní, má o Marguerittově tvorbě širší povědomí. „*Román zapadá jistou měrou do řady knih, jež Margueritte se svým bratrem Paulem věnoval postavení ženy ve společnosti a jako v oněch i zde debatuje o thésích a hned vedle toho se tyto thése vtělují do naturalistických obrazů života.*“ Pisatel ale rozhodně neschvaluje postup, jakým Margueritte zobrazuje realitu. Podle něj to „*nejsou jen etapy přirozené a bujně uvolněné smyslnosti, ne, to*

¹⁴⁸ *České Slovo*. Ročník 16. Číslo 30. 5. 2. 1924. s. 5.

¹⁴⁹ *Módní revue*. Ročník 4. Číslo 2. 13. 1 1924. s. 3.

jsou věci, pohybující se na samé hranici zvrhlosti.“ V tomto případě se jedná o kritiku zpracování knihy. Umění v tomto případě neopodstatňuje rozepisování jednotlivých událostí, jak to udělal Victor. Ten prý navíc se svou kritikou společnosti přehání. Ani společnost vykreslená v knize pro Francii typická není. „... ani v Paříži se neshledává spisovatel tak často, aby byl opravdu umělecky nutkán je vykreslit a dějí-li se ve skutečnosti přec, nemohou být typickými.“ Recenzent si také povzdechl, že knihy tohoto ražení dříve zůstávaly spíše nepovšimnuty, než že by vycházely v několika vydáních. A spisovatelé, když se snažili napravovat mravy, dělali to způsobem, ne tak odporným. „*Román jeho nestojí literárně nadprůměrem, (...) Nemá tedy autor pro sebe omluvu vyšších uměleckých nutností, nějaké živelné a nezadržitelné inspirace, jež by v něm byla vytvořila plamennou a mocnou vidinu neřestného života po válce.*“ Jediné, co po tomto odhalení z románu zbývá je „*konstrukce a výpočet.*“ Kritik zkrátka absolutně upírá autorovi jakoukoliv snahu, upřímnost nebo ideál. Všechno je přesně spočítané, účelné a povrchní.

Jeho další výtky směřují do řad české společnosti. Nejprve podotýká, že se tento případ české ženy naprosto netýká. Kritizuje to, že se vůbec našel někdo, kdo knihu česky vydal, a to ještě v poměrně krátkém čase. Stejně jako v *Přítomnosti* spojuje recenzent *Spolek spisovatelů Máje* a Nakladatelské družstvo *Máje*. Horší se nad tím, že spolek, který se kdysi dávno jevil jako idealistický, právě teď vydává tu největší špínu. Takové věci by podle recenzenta neměly být vůbec vydávány, ani v zájmu umění. Neboť „*Co smí pan Margueritte, to smí i druhý, třetí, desátý, a tak nakonec by takovíto „odvážní“ autoři zaplavili literaturu bahnem, jež by snad fosforeskovalo náramně umělecky, ale následky toho by odnášel celý národ na svém mravním životě. Někde tedy musí býti této dnešní bezohlednosti v líčení pohlavního života položena mez, a to už právě v zájmu umění, neboť opakováním a nápodobením těchto věcí vyvíjí se macha a šablona, jež znamená vždy úpadek umění.*“ Autor je tedy jednoznačně proti, dokonce si myslí, že by se takovéto literární tendence měly potírat. Neříká to sice na rovinu, ale v závěru se odváží naznačit: „*Nebude pomalu vyžadovat větší odvahy postavit se proti takové Garsonce?*“¹⁵⁰ Přidává se tedy k těm, kteří román odsuzují a myslí si, že takováto díla nemají na knižním trhu své místo.

O šest dní později nacházíme opětovnou kritiku nakladatelství, které Garsonku vydalo. Součástí je i opětovné hodnocení knihy. „*La Garçonne*“ *není kniha ani morální, ani nemorální, nýbrž kniha obsahově, myšlenkově i umělecky špatná a proto neměla být podnikem českých spisovatelů vydávána.*“¹⁵¹

¹⁵⁰Právo lidu. Ročník 33. Číslo 12. 13. 1. 1924. s. 11.

¹⁵¹Právo lidu. Ročník 33. Číslo 17. 19. 1. 1924. s. 4.

Národní listy přinesly zprávu o prvním zfilmování románu. Napsaly, že román byl ve Francii zfilmován, ale cenzura ho zakázala, proti čemuž vznesl autor protest. Oznamují, že Victor vydal nový román. Z popisu románu i jazyku příspěvku usuzují, že pisatel této zprávy je Marguerittovi pozitivně nakloněn a věří mu jeho úmysly: „*Je to jaksi pokračování románu prvního. Bičuje v něm politické šplhavce, lživlastence i falešné evangelisty mravnosti*“. Autorovi příspěvku není proti mysli, když někdo píše o dané společenské vrstvě jako o zkažené a špatné. Dále konstatuje, že i když Victor chtěl svým dílem něco změnit, příliš se mu to nepodařilo. „*Očekával-li autor, že vzbudí zájem hluboký a upřímný, zklamal se – vzbudil pouze sensaci a to díky pronásledování*.“¹⁵² Tímto se pisatel zařadil do skupiny, která Victorovi věří jeho dobré úmysly a přijímá jeho dílo kladně.

Jiné způsoby reflexe

Reflexe Garsonky v periodikách byla nesporně nižší, než jsem předpokládala. Důvody slabších ohlasů jsou ale viditelné. V období od prosince do února došlo k velkému množství událostí, které ubíraly místo méně důležitým zprávám. V oblasti kultury například v dané době probíhal festival české kultury ve Španělsku nebo přípravy na Smetanovy oslavy.¹⁵³ S tím byly spojeny publikace, společenské akce a přednášky, které zabíraly místo v kulturních rubrikách. Zároveň hodně místa dostaly zprávy o smrti nejprve Vladimíra Lenina a později prezidenta Wilsona¹⁵⁴ a v souvislosti s tím o různých tryznách a přednáškách. V Leninově případě šlo o vleklé spory o nástupnictví. V některých periodikách dostaly velký prostor i spekulace spojené s tzv. Lihovou aférou.¹⁵⁵

Samozejmě nacházíme jisté druhy reflexe i v jiných pramenech, než v periodickém tisku.

Gustav Winter se ve své knize z roku 1930 věnované francouzské společnosti, v kapitole o francouzské ženě, vymezuje proti francouzské realistické a naturalistické literatuře tvrzením, že francouzské ženy nejsou v podobné literárním typům *Nany*, *Madame Bovary* nebo *Garsonky*.¹⁵⁶ Dále se Winter vymezuje vůči kategorii literatury, která „...*dělá z erotiky tragický konflikt mezi čistou láskou a pokušením těla*...“ a o žánru tvrdí, že se opravdu jedná jen o literární fikci.¹⁵⁷

¹⁵²*Národní listy*. Ročník 64. Číslo 30. 30. 1. 1924. s. 1, večerní vydání.

¹⁵³V roce 1924 se konaly rozsáhlé akce k nedožitým stým narozeninám skladatele Bedřicha Smetany.

¹⁵⁴Lenin zemřel 21. ledna a Woodrow zemřel 3. února 1924.

¹⁵⁵Aféra se týkala zpronevěry asi 30 milionů korun, do které byl zapleten i předseda senátu Karel Prášek, který byl zároveň předseda Družstva hospodářských lihovarů a správce lihovarnického dispozičního fondu.

¹⁵⁶WINTER, Gustav. *Knihy o Francii*. Praha: 1930. s. 60.

¹⁵⁷Tamtéž, s. 19.

Svébytnou reakcí na román je divadelní zpracování *Garsonky*. Došlo k nim až několik let potom, co byla kniha vydána, v roce 1927. Tuto první verzi má na svědomí Jan List a není známo, zdali se hra někdy dostala na scénu některého z významnějších divadel.

Hra, která je již jen volně inspirována *Garsonkou*, ale o jejíž realizaci v divadle víme s jistotou, je od spisovatelky Boženy Rajske-Smolíkové (1893-1967), a jmenuje se opět *Garsonka*. Vyšla o rok dřív, než výše zmíněná divadelní hra a údajně byla odehrána poprvé 16. června 1926 ve Švandově divadle s údajně „velkým úspěchem“.¹⁵⁸

Nejedná se ale o identický děj s románem. Je to hra o dvou dívkách, sestřenicích. „Vliv velkoměsta, pochybné četby a biografů je na ní příliš patrný,“¹⁵⁹ tvrdí se o starší. Mladší se jí zase zoufale snaží napodobit: drží „nemotorně cigaretu“ a „papouškuje (...) vulgární slova“¹⁶⁰

V první scéně se děvčata (16 a 17 let) baví o knize „Garsonka“. Monika Lerbierová je jejich hlavní hrdinka a dívčí vzor. Sní o tom, že budou střídat muže jako Monika, i když pořádně neví, v čem vlastně spočívá toto střídání partnerů. Když se pak dohadují v čem tedy, ani jedna neví, a to z toho důvodu, že v knihách, odkud pochází většina jejich znalostí, jsou v daných chvílích popisy činnosti nahrazeny několika tečkami. V kině pak stříhem scény. Jejich řešením je tedy, že si to musí prožít samy jako *Garsonka Monika*.¹⁶¹

Dívky jsou vychovávány volně, ale hlavně kvůli tomu, že matka jedné z dívek, která má obě na starost, se jim nemůže věnovat, protože je sama psychicky nevyrovnaná. Dívky tak mají víc volnosti, než je zdravé. Jednou se rozhodnou, že půjdou do nočního klubu okusit „Ten“ pořádný život. Právě román *Garsonka* je jim průvodcem ve všem, co dělají. Svůj vzhled například kontrolují s tím, jak byla popsána Monika, když vstupovala do společnosti.¹⁶²

V klubu se děvčata pořádně opijí a do omrzení opakují, že jsou „*La Garçon*“, aby všem došlo, který román autorka hry paroduje. Způsob psaní názvu románu opět vypovídá částečně i o autorce, která nepochopila slovní hříčku, a z *La Garçonne* udělala hybrida.¹⁶³

V této souvislosti bych uvedla pár poznámek k vlastní autorce. Napsala několik knih, většinou divadelních her, které se právě soustředí na problematiku chování moderních dívek. Ačkoli se jedná o komedie, mají vždy velmi zřetelný moralizující akcent. Důraz je kladen i na to, že příliš emancipace škodí štěstí, které je pro ženu tak přirozené. To znamená: založit si

¹⁵⁸RAJSKÁ-SMOLÍKOVÁ, Božena. *Garsonka: komedie ve čtyřech jednáních*. Praha: 1926. s. 1.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 6.

¹⁶⁰Tamtéž, s. 5.

¹⁶¹Tamtéž, s. 20.

¹⁶²Tamtéž.

¹⁶³Tamtéž, s. 30.

pěknou domácnost.

V této hře *Garsonce* se například dočteme: „*Později se staneš ženou a konečně matkou. Takto to musí být! Jenom pro všechno na světě nechtěj obelstít přírodu, jako ty dnešní dívky*“ a dále „*Jsme všechny od hlavy až k patě ženami, jež potřebují lásku, oporu a štěstí domova.*“¹⁶⁴

Pro mne se komedie definitivně stala tragedií, když jsem se na posledních stránkách dočetla, jak matka dívek vysvětlovala svému novému partnerovi, že jí nemusí nic říkat, protože ona poslouchala za dveřmi „*Není třeba, u nás i stěny mají uši – A já jsem jen a jen žena!*“.¹⁶⁵

Na druhou stranu jsem připsala autorce k dobru, že celou dobu pojímá problém jako problém chování dívek a neobviňuje například zahraniční vlivy z toho, že kazí naši mládež. Nikde nepadá obvinění na hlavu francouzské ženy.

Tolik ke svérázné reakci na román *Garsonka* z pera paní Rajske-Smolíkové.

Závěrem

Celkově se setkáváme s širokou škálou různých názorů na román. Čistě pozitivní vztah k němu není vyjádřen v žádné z reakcí. Podle mého názoru jsou hlavní rozdíly v tom, do jaké míry uznávají recenzenti, že autor sepsáním knihy sledoval určitý cíl. Ti, kteří mu žádné idealistické názory nepřiznávají a více rovin v díle nevidí, obvykle dílo nechválí. A není divu. Kdybychom nebrali v úvahu to, co o Marguerittových snahách víme, jednalo by se opravdu o román obyčejný, průměrný. Ti, kteří přemýšlejí o vizi autora, když knihu psal, jsou většinou v hodnocení mírnější. Nikdo nepřipisuje románu velké umělecké ambice, ale někteří cítí, že autor románem zamýšlel něco sdělit.

Během zpracovávání tématu jsem nabyla dojmu, že obecné povědomí o *Garsonce* už bylo vytvořeno předtím, než došlo k jejímu přeložení do českého jazyka.

Příspěvatelé novin, jak jsme viděli, často předpokládali, že čtenář je s problémem obeznámen. Jestli tomu tak opravdu bylo, pak není jasné, jak k tomu fakticky došlo. Vzhledem k tomu, že jsem se nedopátrala silnějšího ohlasu v médiích, které by se věnovaly přímo francouzskému skandálu, nabízím některé varianty, jak jinak se mohlo k šíření povědomí dojít.

Jednou z možností jsou mezery v pramenné základně, způsobené buď zubem času, nebo selháním lidského faktoru během zpracování dat. To znamená, že mi některé zprávy

¹⁶⁴RAJSKÁ-SMOLÍKOVÁ, Božena. *Garsonka: komedie ve čtyřech jednáních*. Praha: 1926. s. 57.

¹⁶⁵Tamtéž, s. 63

prostě unikly.

Je také možné, a k této variantě se přikláním, že povědomí bylo částečně rozšiřováno i jinými způsoby, mimo média. Témata, která zavánějí jistou mírou skandálnosti se šíří rychleji a s větší lehkostí, než informace závažnějšího charakteru.

Dalším způsobem rozšíření povědomí mohou být německé zdroje. I v německy mluvících zemích, jak jsme v náznamech viděli výše, docházelo k různým reakcím na *La Garçonne*. Součástí mé práce sice nebylo procházení německých periodik v českých zemích, ale to samozřejmě neznamená, že s nimi česká populace nepřišla do styku.

Také podotýkám, že konfiskace v českém prostředí by určitě neproběhla, kdyby nešlo o román tak nechvalně známý. Jak víme, kniha byla zabavena jen kvůli několika místům. Když čteme cenzurovanou verzi, musíme se hodně snažit, abychom tato místa identifikovali. Kdyby se jednalo o jinou neznámou knihu, nikoho by ani nenapadlo ji stahovat z prodeje. A i když si někdo myslel nebo psal, že kniha neměla spatřit světlo světa, s jasně vyjádřeným souhlasem s konfiskací jsme se nesetkali.

Paralelně s českým překladem bylo v obchodech možné sehnat i originál díla, například v knihkupectví u Topiče.¹⁶⁶ K jeho konfiskaci ale, pokud je mi známo, nikdy nedošlo.

A posledním poznatkem je, že často zmiňovaná popularita knihy v českém tisku je relativní. Česká národní bibliografie nezná žádná nová vydání po roce 1923. Jak je tedy možné, že kniha vyšla pouze jednou, když byl o ni takový mohutný zájem? Pravděpodobně zase tolik úspěchů v českém prostředí nesklidila.

¹⁶⁶České Slovo. Ročník 16. Číslo 30. 5. 2. 1924. s. 5.

Závěr

Victor Margueritte byl svého času známým spisovatelem. Začínal psát spolu se svým bratrem a postupem času se vydal na svou vlastní spisovatelskou dráhu. Skrze literaturu se snažil společensky angažovat, jeho díla často nesou náznaky feministické, socialistické nebo pacifistické ideologie.

Jeho knihy byly překládány i do českého jazyka a v českém prostředí byly přijímány s různou mírou cenění, ocenění a docenění. Stejně tak, jak tomu bylo ve Francii. Kritikou jeho dílu nebyla nikdy přiznána významná hodnota nebo literární přínos.

Dnes je Victor Margueritte téměř zapomenut. Jeho jméno se objevuje jen v největších literárních slovnících. I když jeho tvorba obsahuje více zajímavých děl, je uváděn hlavně jako autor *La Garçonne*, románu, jež v porovnání s ostatními díly, vyvolal mnohem větší ohlas. Jedněmi byl Victor kritizován za způsob, jakým dílo napsal, druhými byl vyzdvihován pro svojí odvahu pojmenovat věci pravými jmény.

V Československých periodikách nedošlo k žádným delším diskusím ani hádkám. Román ale reflektován byl. Někteří kritici na díle nenašli nic kladného a kritizovali všechno od uměleckých prvků po samotný překlad díla. Jiní si zase všímali morálních a ideologických tendencí v díle a *Garsonce* hodnotu přiznali. Kniha v českém prostředí nikdy nedosáhla stejné prodejnosti jako ve Francii. Tam, na rozdíl od Československa, nebyla nikdy zabavena.

Práce přibližuje na příkladu přijetí kontroverzní knihy, jak rozdílný byl přístup ke knize v obou zemích. Ve Francii se zvedla vlna nevole a autor byl kritizován jak v literárních kruzích, tak na státních místech. Celá věc došla tak daleko, že mu bylo odebráno jeho státní vyznamenání.

Do Československa se celá „aféra“ přesunula až o rok později. Kniha byla nejprve vydána, za několik týdnů stažena z prodeje. O její konfiskaci se vedl soudní spor. Soud nakonec konfiskaci zrušil. V té době se o ni periodika začala více zajímat. Některé noviny přinesly recenze, jiné jen konstatování, že výtisky byly konfiskovány. O knize se sice začalo více mluvit, ale celá věc nikdy nenabyla větší sledovanosti. Rozhodně ne takové, která by byla srovnatelná se sledovaností ve Francii.

Práce je příspěvkem k francouzsko-českým kulturním dějinám. Ukazuje i to, jak se v určitém časovém období vyvíjely česko-francouzské vztahy, jak v určitých časových etapách sílil či se zmenšoval vliv francouzské literatury, v širším kontextu i kultury, na český národ a naopak. Je zde nastíněna i celková nálada, která panovala v obou zemích na konci 19.

a počátkem 20. století. Přibližuje charakter společnosti První republiky skrze jazyk tištěných médií, který je nejrozšířenějším médiem té doby.

Seznam literatury a pramenů

Prameny archivní

Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond František Herites 498. Číslo inventární: 2289. Dopis Jarky Nevole Františku Heritesovi z 4. 5. 1925.

Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond Vondráček František 1912. Číslo přírůstkové: 52/56. Dopis Jarky Nevole Františku Vondráčkovi z 4. 3. 1915.

Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond Machar Josef Svatopluk 1032. Číslo přírůstkové: 95/46. Dopis Jarky Nevole Svatopluku Macharovi ze 4. 5. 1925.

Prameny legislativní

Zákon č. 50/1923 Sb. z dne 19. března 1923 o ochraně republiky.

Literární díla

MARGUERITTE, Victor. *Garsonka*. Praha: 1923.

MARGUERITTE, Victor. *Komuna*. Praha: 1904.

MARGUERITTE, Victor. *La Garçonne*. Paris: 1922.

MARGUERITTE, Victor. *Le Compagnon: Román o mravech dnešní společnosti*. Praha: 1924.

MARGUERITTE, Victor. *Pár*. Praha: 1929.

MARGUERITTE, Victor. *Prostitutka*. Praha: 1923.

RAJSKÁ-SMOLÍKOVÁ, Božena. *Garsonka: komedie ve čtyřech jednáních*. Praha: 1926.

Prameny tištěné

České Slovo. Ročník 15. 1923.

České Slovo. Ročník 16. 1924.

Český deník. Ročník 13. 1924.

Čin. Ročník 2. 1930/1931.

Divadlo. Ročník 9. 1911.

Kmen. Ročník 1. 1918.

La Revue française de Prague: organe de la Fédération des Sections de l'Alliance Française en Tchécoslovaquie. Ročník 2. Prague: 1923.

LEMAITRE, Jules. *Les contemporaines*. Paris: 1898.

Lidové noviny. Ročník 31. 1923.

Lidové noviny. Ročník 32. 1924.

Lidové noviny. Ročník 36. 1928.

Lidové noviny. Ročník 38. 1930.
Lumír. Ročník 27. 1899.
Lumír. Ročník 30. 1902.
Lumír. Ročník 31. 1903.
Lumír. Ročník 38. 1910.
Lumír. Ročník 39. 1911.
Moderní revue. Ročník 9. 1903.
Módní revue. Ročník 4. 1924.
Národní listy. Ročník 51. 1911.
Národní listy. Ročník 63. 1923.
Národní listy. Ročník 64. 1924.
Národní politika. Ročník 41. 1923.
Národní politika. Ročník 42. 1924.
Pramen. Ročník 4. 1923/24.
Právo lidu. Ročník 33. 1924.
Přehled. Ročník 1. 1902/1903.
Přehled. Ročník 9. 1910/1911.
Přítomnost. Ročník 1. 1924.
Rozpravy Aventina. Ročník 1. 1925-1926.
Šaldův zápisník. Ročník 4. 1931-1932.
Tribuna. Ročník 6. 1924.
Tvar. Ročník 10. 1935.
Večerní České Slovo. Ročník 6. 1924.
Venkov. Ročník 18. 1923.
Venkov. Ročník 19. 1924.
Zvon. Ročník 9. 1909.

Odborná literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Divčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: 2005. ISBN 80-7277-241-4.
BECKER, Colette. *Lire le réalisme et le naturalisme*. 2. vydání. Paris: 2005. ISBN 2-200-34279-9.
BECKER, Collete - CABANÈS, Jean-Louis. *Le Roman au XIXe siècle: L'explosion du genre*. Paris: 2001. ISBN 2-84291-785-5.
BERTRAND-JENNINGS, Chantal. *Un autre mal du siècle: Le romantisme des romancières 1800 – 1846*. Toulouse: 2005. ISBN 2-85816-783-4.

- CARRIER-REYNAUD, Brigitte. *Histoire de la religion et de la culture en Europe de 1800 à 1914 en dissertations corrigées*. Paris: 2001. ISBN 2-7298-0812-4.
- FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století. Díl 2, 1870-1930*. 2. vydání. Praha: 1976.
- HAMON, Philippe - VIBOUD, Alexandrine. *Dictionnaire thématique du roman de mœurs 1850 – 1914*. Paris: 2003. ISBN 2-87854-259-2.
- HNILICA, Jiří. *Franouzský institut v Praze 1920 – 1951: Mezi vzděláním a propagandou*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1663-6 .
- HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. Praha: 1996. ISBN 80-7106-137-9.
- HRALA, Milan. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: 2002. ISBN 80-246-0386-1.
- HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: 2003. ISBN 80-86642-13-5.
- LENDEROVÁ, Milena. *Zdneka Braunerová*. Praha: 2000. ISBN 80-204-0868-1
- LEROY, Géraldi - BERTRAND-SABIANI, Julie. *La vie littéraire à la Belle Époque*. Paris: 1998. ISBN 2-13-049507-9.
- MARTIN-FUGIER, Anne. *La bourgeoise : femme au temps de Paul Bourget Bourgeoise*. Paris: 2007. ISBN 978-2-01-279351-4.
- REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita: 1848-1914*. Praha: 2009. ISBN 978-80-246-1437-3.
- SULEIMAN, Susan. *Le roman à thèse ou l'autorité fictive*. Paris: 1983. ISBN 2-13-037905-2.
- VILLEPIN, Patrick de. *La vie scandaleuse de l'auteur de La garçonne*. Paris: 1991. ISBN 2-87686-098-8.
- WINTER, Gustav. *Kniha o Francii*. Praha: 1930.

Resumé

The bachelor thesis focuses on the perception of Victor Margueritte's *La Garçonne* by Czech society. It concentrates on author's personality and the period when he grew up mentally and found his literary inspiration which led him to start writing. The thesis also takes a closer look at his initial cooperation with his brother Paul and his own subsequent writing.

A great emphasis is laid on Victor Margueritte's work *La Garçonne* which is analyzed with special attention paid, on one hand, to the means of criticizing the society at that time and, on the other hand, to the passages of the book that were then considered outrageous. The reaction of the French society to the book's publication and its consequences for the author are also dealt with.

La Garçonne forms a part of an ideological trilogy made up of this book itself and two additional ones: *Le Compagnon* and *Le Couple*. These are also a matter of concern because of the context of the whole cycle.

Additionally, this thesis describes the reaction that followed the French publication of the novel and tries to compare it to the reception the Czech translation was given.

Considering that, cultural relationships between Czech and French cultural environment are also being dealt with with regard to their development. Another part illustrates the awareness of Victor and Paul Margueritte's works in Czech society using some sample reviews published in press before *La Garçonne*.

Crucial part of the thesis is dedicated to the responses in Czech newspapers and magazines that reacted on both French and Czech publication of the novel. It includes not only the book's reviews, but also news, announcements and events connected to the publication.

This study is a contribution to the history of French-Czech cultural relations and to a certain degree it portrays the society of the Czechoslovak Republic in its early years.